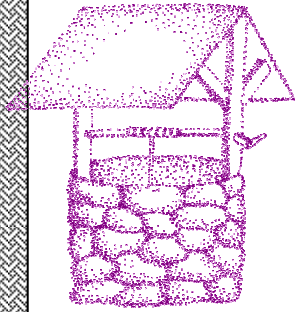

דמשק אליעזר

יו"ל ע"י וועד להוצאת כתבי ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א
 בן מוה"ר רבי יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אבדק"ק טשילע יצ"ו, ומח"ס "קני המנורה"
 ונכד הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל הי"ד, אבדק"ק טיניע, ומח"ס "מנורת אהרן"
 גליון בדברי תורה ובהלכה ואגדה, פנינים יקרים לכבוד שבת קודש וכו' ובדברים העומדים ברומז של עולם

• חודש אדר ב' שנת תשפ"ד לפ"ק - שנה י"א גליון ה' [ר"ז] (207) •

משכנס אדר מרבין בשמחה

מפתח מפורט בדף הבא

ליקוטים נפלאים מפי ספרים וספרים

במצות צדקה

ומתנות לאביונים

מתוך ספר שו"ת חיי הלוי - חלק י"ב

מתוך ספר 'אוצר הלכות' - אוצרות המועדים

במשנת החת"ס - מתוך ספר 'דעת חתם סופר'

ועוד ענינים נפלאים כמפורט בדף הבא

הערות והארות מתקבלות בחיבה

- ❖ Rabbi Alexander Knopfler • 1564 - 48 STREET • Brooklyn N.Y. 11219
- ❖ Tel: (917) 755-4864 • Fax: (718) 437-3388 • Email 7554864@gmail.com

מפתח הגליון המוגדל לחודש אדר ב'

עמ' כ"ז:

- דברי תורה לפרשת יתרו תשפ"ד, על הפסוק וכבסו שמלותם.

עמ' כ"ח:

- הערה לגליון "פרדס יהודה", יתרו תשפ"ד.

עמ' כ"ט:

- הערות לגליון "נועם הליכות" אדר א' תשפ"ד, בענין לחם משנה.

עמ' ל':

- הערה לגליון דברי אמונה, בענין אחרי רבים להטות.

עמ' ל"א-ל"ב:

- דברי תורה לפרשת תרומה תשפ"ד, ובו יבואר כמה טעמים למה לא בנה משה רבינו בעצמו את המשכן.

עמ' ל"ג-ל"ד:

- דברי חיזוק מהמשפיע המפורסם רבי אלימלך בידערמאן שליט"א, בגליון באר הפרשה.

עמ' ל"ה:

- מצות צדקה מאיר במצח כל השבוע.

עמ' ל"ו:

- בן אדם אל תדאג!

עמ' ב':

- חשיבות היום של ראש חודש אדר, וסגולתו באמירת תהלים.

עמ' ג':

- מודעה בזמן אמירת תהלים בחורף ובקיץ.

עמ' ד' - ט':

- כמה ענינים במצות מתנות לאביונים, מתוך שו"ת חיי הלוי [חלק י"ב], להרה"ג המפורסם רבי יוחנן הלוי וואזנער שליט"א, ראב"ד דחסידי סקווירא, ודומ"ץ דקהל תולדות יעקב יוסף דחסידי סקווירא מאנטריאל.

עמ' י' - ט"ז:

- ליקוטים נפלאים במצות צדקה, במשנת מרן החתם סופר זי"ע - מתוך ספר הנפלא 'דעת חתם סופר' [להרה"ג ר' בן ציון הכהן שטראססער שליט"א, אב"ד נייטרא ב"פ, ומח"ס "שבת בשבתו"]

עמ' י"ז - כ"ד:

- בענין מצות מתנות לאביונים, מתוך הספר הנפלא 'אוצר הלכות', להרה"ג ר' אברהם צבי הלוי פריעדמאן שליט"א, דומ"ץ גאלאנטא, ומחבר ספרי 'אוצר הלכות' על או"ח ויו"ד וש"א"ס.

עמ' כ"ה-כ"ו:

- במה שאמרו חז"ל במסכת מגילה (דף טו.) האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.

~ ראש חודש אדר ב' הבעלל"ט חל ביום א' וב' ~ חשיבות היום וסגולתו באמירת תהלים

עומדים אנו בשערי שמחה – שערי חודש אדר – "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט.), והרי אמרו חז"ל 'אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים' (מגילה ו:), ולמדו מכאן הרבה מהפוסקים (סי' תרצ"ז) שמלבד חילוק זה אין כלל בין שני האדרים, ומעלת שניהם שווה להרבות בשמחה, וכן לכל ענייני החודש.

בספרים מובא בשם רבי חיים וויטאל זי"ע,

סגולה גדולה לקרוא ספר תהלים בראש חודש אדר

בספר 'דבר נחמד' (להגה"צ רבי שריה דבלצקי זצ"ל, ער"ח אדר) הביא חז"ל: "הרה"ג כמוהר"ר אליהו כהן ז"ל והרב המופלא כמוהר"ר חיים אבולעפיה ז"ל קבלו מתלמידי מורנו כמוהר"ר חיים וויטאל ז"ל, שצריך אדם... ביום משמרת ר"ח אדר ולקרוא את התהילים כולו וזה סגולה לתיקון הנשמה ויש בו עוד כמה סודות טמירים, ורצוי שביום זה יתאספו יראי ה' ויעשו תיקון זה".

וכבר הגיד החוזה' מלובלין זי"ע (רבי אמת פר' תרומה) את גדולת יום ראש חודש אדר, במאמרם (ביצה טו:): "הרוצה שיתקיימו נכסיו, יטע בהן אדר", כי 'נכסיו' – הנשארים כקנין בידי האדם לנצח, הם מעשיו הטובים, (ראילו 'כסף וזהב' אינם נכסים נצחיים שהרי 'לא במותו יקח הכל, לא ירד אחריו כבודו' – תהלים מט יח)

ובפרט ה'תפילות' שהן מדברים העומדים ברומו של עולם (ברכות ו' וברש"י ד"ה דברים), ולא עוד אלא שעיקר התפילה בלחש היא, לכן נקראת 'נכסים' מלשון כיסוי והצנע, וזהו אמרם 'הרוצה שיתקיימו ויתקבלו לרצון 'נכסיו' – אלו תפילותיו, 'יטע בהן אדר', פירוש יתפלל על זה בראש חודש אדר, אז יפלה ה' את תפילתו, שנאמר 'אדיר במרום' – זה התפילה העומדת ברומו של עולם, ה' – נעשה כולו 'רחמים', יתקבלו בקשותיו ויתמלאו משאלותיו.

ובפרט שהאי יומא – הוא 'ראש' לכל חודש אדר, שכולו זמן 'עת רצון', כמו שהובא ב'צמח צדיק' (חודש אדר ד"ה משנכנס אדר) בשם זקנו הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע, ד'אדר' ר"ת ר'עוא ד'רעון א'שתכת, היינו שכל החודש כולו הינו עת רצון, לפעול בו דבר ישועה ורחמים.

(באר הפרשה' – פר' משפטים תשע"ט)

בסייעתא דשמיא - ובעזרת השם יתברך

הגנו להודיע בשער בת רבים
שגם לאחר ימי השובבי"ם
מתקיים בכל יום ראשון מנין לאמירת

כל ספר תהלים בציבור

ברוב עם הדרת מלך

בשעה 3:30 אחצ"ה

ומיום א' פרשת פקודי [ר"ח אדר ב'] ואילך

בשעה 5:00 אחצ"ה

בבית המדרש באבוב

15 Ave. - 48th Street

אבינו מלכנו

זכרנו בזכרון טוב לפניך: זכרנו לחיים טובים:

זכרנו לגאולה וישועה: זכרנו לפרנסה וכלכלה:

זכרנו לזכות: זכרנו לסליחה ומחילה:

פועל'ט אוים אלעס גוט'ס אמן ואמן

כמה ענינים במצות מתנות לאביונים

מתוך שו"ת חיי הלוי - חלק י"ב

להרה"ג המפורסם רבי יוחנן הלוי וואזנער שליט"א

ראב"ד דהסידי סקווירא, ודומ"ץ דקהל תולדות יעקב יוסף דהסידי סקווירא מאנטריאל

הקדמה קמנה

אמרו חז"ל (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין בשמחה, וכתבו בספה"ק דעיקר השמחה הוא תורה ועבודה כמו שכתוב (תהלים ימ, ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, ובפורים הוא בחינת קבלת התורה כמו שכתוב קימו וקבלו. וכתב בזה"ק (תיקון כא דף נו:) פורים אתקריאת על שם יום הכפורים דעתידין לאתענגא ביה ולשינויי ליה מעינוי לעונג. ועי' בספה"ק מה שכתבו בזה דהיינו על יום כפורים שהוא כמו פורים, ונשמע מזה שפורים עוד יותר גדול, ואחד מן הדרכים הנאמרים הוא דכיון שהוא יום חול ויום אכילה ושתייה ושמחה, יכולין להשתתף גם ע"י גשמייות, ומובא עוד דפורים כולל כל הימים טובים, פורי"ם הוא ר"ת פסח וסוכות ראש השנה יוה"כ מתן תורה. ובספה"ק אוהב ישראל (לפורים ד"ה אמרו חז"ל) כתב שבשעת קבלת התורה הגביה אותם הקב"ה למעלה ממדרגתם וע"כ מודעא רבה לאורייתא שכשאינם במדרגה זו לא קבלו, אכן בימי מרדכי קבלו גם בכל אופן עיי"ש, ובח"ס כתב דמה שנכשלו בעון העגל ה"י בשביל שהקבלה ה"י קצת בדרך כפיה, וא"כ בפורים שהקבלה הוא באהבה יתקיים לעולם.

וא"כ הימים מקודם צריכין להכין א"ע ואומרים בשם צדיקים די"א י"ב י"ג הם כמו שלשת ימי הגבלה, אכן הלא כל החודש נהפך לשמחה, וממילא מתחילין ההכנות מתחילת החודש, וכ"ק מרן האדמו"ר מסקווירא ז"ל אמר שגם מקודם אדר צריך להיות בשמחה, וע"ז אמרו חז"ל דבאדר מרבין בשמחה, ועי' בספר אדר ופורים (בהפתיחה) שמביא מה שאומרים לפרש מה שאמר ר' יוסי (שבת ק"ח:) יהי חלקי ממתי בדרך מצוה, שדייק בדרך מצוה להראות ענין הכנה כמו שמובא בשם האר"י ז"ל שהכנה גדולה מהמצוה עצמה. והרה"ק בעל בית אהרן ז"ע אמר ויעש המלך כדבר ממוכן, המלך של ממ"ה הקב"ה, שהקב"ה עושה לפי ההכנה.

וכתבו בספרים דמה שאמרו חז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה מסתבר דהיינו כל החדש עד ניסן, דכתיב והחדש אשר נהפך מיגון לשמחה. וכן משמע מלשון פירש"י (תענית כט.) שכתב משנכנס אדר ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, וכן כתבו הפוסקים לענין מי שיש לו דין עם עכו"ם שאמרו חז"ל (שם:) שיש להשתדל שיהא בחודש אדר דבריא מזלי' ויש גורסים דתקיף מזלי, דהיינו בכל החודש.

והנה לכאורה משנכנס אדר היינו מיום א' אדר דהיינו ב' דר"ח, אמנם מו"ר הגר"ש וואזנער בעל שבט הלוי ז"ל אמר לדייק מלשון שו"ת חת"ס (חומ"ס סוף סי' כ) שהשמחה מתחיל ביום א' דר"ח שכתב וז"ל כאור בוקר ביום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבין בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם עיי"ש. [ואגב נראה מלשון הח"ס שבשנה מעוברת מתחיל השמחה מחודש אדר א'].

ובספה"ק כתבו דגם מרמז על היצאה"ר שבתוך האדם שיכולין לעשות עמו דין בחודש זה, וגם מחיית עמלק מרמז על ספיקות, ואין שמחה כהתרת הספיקות.

כתב בספה"ק דבכל שנה נתעורר הישועה שהיה אז, וע"ז רמזו הקורא למפרע לא יצא, ע"י בספה"ק אוהב ישראל"ה משנכנס אדר), וע"ע ביסוד יוסף (פרק פ"ב בא"ד ומאוד) ובקדושת לוי שבשעה שקורין המגילה נשפע התעוררות גדול וע"כ צריך לעשות הכנה לקבל את ההשפעות עד שתחפץ.

וע"ע בספה"ק תולדות (פרשת בא) שיש לשמוח בפורים על ענין קבלת התורה, וע"ע בגמרא (פסחים סח:) אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט (אסתר ט, כב) ימי משתה ושמחה כתיב ביה, מר בריה דרבינא כולה שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי, עצרת יום שניתנה בו תורה, פוריא ימי משתה ושמחה עיי"ש.

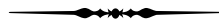
ומחודש זה יכולין להמשיך שמחה על כל השנה וכמו שכתב בספה"ק אוהב ישראל (שם) דתיבת בשמחה גימטריא שנה שנמשך חיות בשמחה על כל השנה, ויעזור השי"ת שנוכה במהרה בשמחת בנין בית מקדשינו בביאת משיח צדקנו בב"א.

כמה ענינים במצות מתנות לאביונים

תוכן הענינים

- א. חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים - צריך ליתן מעצמו קודם שהעני מבקש - יש לכוון שמקיים מצות תקנת חז"ל.
- ב. צריך ליתן מתנות לאביונים לכל אחד עכ"פ שיעור אוכל של ג' ביצים.
- ג. שתי מתנות זה מדינא - אין שמחה גדולה יותר מלשמח לב עניים יתומים ואלמנות ודומה לשכינה.
- ד. נחלקו האחרונים אי כשנותן לאביונים למשפחה אי יוצא לשני אביונים.
- ה. השתי מתנות לאביונים צריך ליתן משלו ולא מכסף מעשר - מה שמוסיף יכול ליתן מכסף מעשר.
- ו. גם עני צריך ליתן מתנות לאביונים - עני המתפרנס מן הצדקה יכול ליתן שתי מתנות לשני אביונים ויחזרו הם ויתנו לו - לכתחילה צריך ליתן לאביון מאכל או מעות הראוי ליהנות ממנו בפורים - לכתחילה צריך ליתן מתנות לאביונים מעות - מעיקר הלכה יוצא מתנות לאביונים במאכל - משלוח מנות אינו יוצא במעות.
- ז. כתבו הפוסקים דגם אשה חייבת לתת מתנות לאביונים - בעלה יכול ליתן בעבודה ואין צריך לזכות לה קודם שנותן.
- ח. נחלקו הפוסקים אי יש בזה מצות חינוך לקטנים - בחורים הסמוכים על שלחן אחרים יש פוטרים אותם ממשלוח מנות ומתנות לאביונים - לכתחילה יהדרו לקיים המצוה - מהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שטוב שישלח מתנות לאביונים ע"י בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות.
- ט. מתנות לאביונים ניתן ליתן גם לקטנים.
- י. יש שכתבו דמי שאין לו כדי פרנסתו בהוצאה הרגילה, יכולין ליתן לו ולקיים בזה מצות מתנות לאביונים.

- יא. אם אין עני יכול להתנות שמה שנותן עתה הוא לזה ממצות פורים ואח"כ כשיבא עני אפילו באמצע השנה יתן לו המצות.
- יב. כל הפושט יד נותנים לו.
- יג. אם מחל חוב לאביון אינו יוצא בזה מצוות מתנות לאביונים.
- יד. הנותן לעני ואינו רוצה לקבלו רק כמשלוח מנות לא יצא ידי חובת מתנות לאביונים.
- טו. אי יכול לזכות את המצות ע"י חבירו - אם שולח המתנות לאביונים קודם פורים והגיע לעני בפורים, יצא - יכולין לשלוח גם ע"י עכו"ם וקטן.
- טז. השולח מנות מבושלים לאביונים אינו יכול לצאת כאחד במתנות לאביונים ומשלוח מנות.
- יז. אי יכול ליתן המתנות לאביונים קודם פורים.
- יח. לכתחילה טוב שיתן מתנות לאביונים בפורים ושהמקבל יקבל ביום הפורים.
- יט. אי יוכל ליתן המתנות לאביונים בליל פורים.
- כ. יש ענין לשלוח המתנות לאביונים ע"י אחר, שלא לבייש ושלא ידע ממי מקבל.
- כא. מצות שחשב לחלקם בפורים אין לשנותם לצדקה אחרת - טוב להתנות מתחילה.

- א. כתב המחבר (סי' תרצ"ד סעי' א') חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. והיינו לכל עני מתנה אחד, וביום פורים הוא יותר ממצות צדקה של כל השנה, שבפורים צריך מעצמו ליתן קודם שהעני מבקש, ויש לכוון שמקיים מצות תקנת חז"ל, ומעיקר הלכה סגי בפרומה לכל עני, ויש שכתבו דכהיום לא סגי בפרומה שאין יכול לקנות בזה מאכל, וע"ע בחלקת מחוקק (סי' כ"ז סקכ"ד) בשם הסמ"ע (חוי"מ סי' פ"ח ס"ק ב') דצ"ע למעשה בזמן שלנו שהפירות ביוקר אם חשוב שזה פרומה לקדש בו אשה כלומר ולא יהיו רק קדושי ספק.
- ב. אכן בשערי תשובה (סי' תרצ"ד ס"ק א') כתב, בשם שו"ת זרע יעקב שאם נותן מצות צריך שיתן שיעור שיקנה ג' ביצים אוכל ואם נותן אוכלים צריך שיתן לו שיעור ג' ביצים מפת, ולפי"ז אם מחלק לעניים לכ"א רק פרומה לא יצא ידי חובתו עיי"ש.
- ג. וכתבו הפוסקים בשם הרמב"ם דשתי מתנות זהו מדינא, אבל באמת מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים יתומים ואלמנות ודומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהשיב לב נדכאים.
- ד. מי ששולח מתנות לאביונים למשפחה עי' מש"כ בחיי הלוי (ח"י סי' ק"א אות ד') דנחלקו האחרונים אי יכולין לקיים בזה המצוה כמו שני אביונים, וע"כ לכתחילה וודאי יש יתן לעוד אביון עיי"ש.
- ה. כתב המג"א (סק"א בשפ השלה"ק) דהשתי מתנות צריך ליתן משלו ולא משל מעשר, וההוספה שמוסיף יוכל ליתן משל מעשר.
- ו. כתבו הפוסקים דגם עני צריך ליתן מתנות לאביונים כמו ארבע כוסות בפסח, ועי' במ"ב (שם ס"ק ב') שכתב

בשם הפמ"ג דאם החליף סעודתו בשל חבירו יצא ידי מתנות לאביונים, וע"כ עני המתפרנס מן הצדקה יכול ליתן שתי מתנות לשני אביונים ויחזרו הם ויתנו לו עיי"ש. ועוד כתב הפרמ"ג (מ"ז ס"ק א') דלכתחלה צריך ליתן לאביון דבר הראוי ליהנות ממנו בפורים מאכל או מעות שיוכל להוציא בפורים, וכתבו הפוסקים שיכולין לצאת גם במשע"ק באופן שיכולין להחליפו במעות ביום פורים, ויש שכתבו ליתן לכתחילה מעות אבל מעיקר הלכה יוצא במאכל, אבל במשלוח מנות וודאי אינו יוצא במעות.

ז. כתבו הפוסקים דגם אשה חייבת לתת מתנות לאביונים, אכן יכול הבעל ליתן גם בעבורה וראיתי מגדולי הוראה שפסקו שאי"צ לזכות לה קודם שנותן וכמו שמצינו בגמרא בבא מציעא (ק"ד.) אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבן וקרבן שהיא חייבת שכך כותב לה אחריות דאית ליה עלי מן קדמת דנא.

ח. אי מחויב לחנך את הקטנים במצוה זו נחלקו בזה הישועות יעקב והגר"א ז"ל, בפירוש הפסוק ועל זרעם, ולכן יש לחנכם בדבר קטן, כ"כ בספר חינוך הבנים והבנות (דף נג.) עיי"ש. ובאשל אברהם (מהגאון מבאטשאטש ז"ל) כתב דקטנים שהגיעו לחינוך מחנכין אותם במשלוח מנות, ואינן חוששין במתנות לאביונים, כיון שאין להם ע"פ רוב מעות שלהם. וגם הגדולים הסמוכים על שלחן אחרים מקילים בזה מצד שמשלוח מנות שייך בבעה"ב, ולכן בחורים הסמוכים על שלחן אחרים יש פוטרים אותם ממשלוח מנות ומתנות לאביונים, אכן לכתחילה וודאי יש להדר שהבחורים יקיימו המצוות בעצמם. ועי' בקדושת לוי (סוף קדושה שני' דף קפ.) וז"ל טוב שישלח מתנות לאביונים ע"י בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות. וזכור אני כשהייתי קטן הי' אבי ע"ה משלח ע"י לאיזה עניים ולא שלח ע"י משרת כדי לחנך אותי במצוה עיי"ש. אכן יש שכתבו דכשאומר להקטנים שנתן בעבורם יש בזה ג"כ ענין חינוך.

ט. ראיתי עוד שנחלקו אחרוני זמנינו אי יכול לקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים כמה שנותנים לקטנים, ומסתבר שעכ"פ מתנות לאביונים יכול לקיים אם נתן לקטן עני, וכ"כ בערוך השלחן (סי' תרצ"ד סעי' ב'–ד'), דיוצאין גם כאביון קטן שמבין עיי"ש.

י. בספר מקור חיים כתב דאביונים היינו מי שהוא אביון ממש, אכן כמה אחרוני כתבו דלשון הפסוק הוא לאו דוקא וכל מי שהוא בגדר עני דהיינו שאין לו כדי פרנסתו בהוצאה הרגילה, או שצריך להוצאות רפואה, יכולין ליתן לו וקיים בזה מצות מתנות לאביונים, ובאמת בגמרא (כ"מ קי"א:) מבואר בענין שכר שכיר שעני קודם לאביון, משום שאביון אינו בוש מלשאול, ועי' מש"כ בזה בערוך השלחן (סי' תרצ"ד סעי' ג').

יא. ומבואר בשו"ע (שם ס"ד) במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה. לפי"ז כשנותן לאחד שאינו יודע אם הוא בגדר עני, יכול להתנות שמה שנותן עתה הוא לזה ממעות פורים ואח"כ כשיבא עני אפילו באמצע השנה יתן לו המעות.

יב. והנה כתב המחבר בשו"ע (שם סעי' ג') אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו. ויש שכתבו לפרש דהיינו שאין צריך לבדוק מי הוא עני באמת ויוצא לכל מי שנותנים. אכן בפשטות הכוונה הוא להוסיף דגם יש ליתן לכל הפושט יד אי משום מצוות צדקה אי משום שמחה וריעות.

יג. בשו"ת תשורת שי (סי' ט') כתב דאם מחל חוב לאביון אינו יוצא בזה מצוות מתנות לאביונים, ואפילו בהנאת מחילת החוב אינו יוצא דצריך ליתן מתנה לאביון דבר הראוי ליהנות ממנו בפורים מאכל או מעות

שיכול להוציא בפורים.

יד. כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' קס"ד), דאם אין העני רוצה לקבלו רק בתורת משלוח מנות, דלא יצא ידי חובת מתנות לאביונים.

יז. כתב בדע"ת (סי' תרצ"ה) בשם מהר"י אסאד (או"ח סי' ר"ז), דאם מזכה ע"י אחר מתנות לאביונים דיוצאין בזה מצות מתנת לאביונים, אמנם יש שכתבו דהיינו דווקא כשמודיעים לו וממילא יכול להוציא על סעודת פורים על חשבון הזה.

יז. כתב בשו"ת מהרי"א (מובא בדע"ת שם) דאם שולח מנות מבושלים לאביונים אינו יכול לצאת כאחד במתנות לאביונים ומשלוח מנות.

יז. כתב המג"א (שם) בשם המאור דלא יתן להם קודם פורים דילמא אכלי ליה קודם פורים. וכתב בכף החיים (שם אות טו) דמוכח מדברי המאור דאם שולח אדם מעות פורים לאביונים שבמדינות הים ומגיעים לידי האביונים ביום פורים עצמו לא קודם ולא אחר פורים יצא י"ח מתנות לאביונים אף שהוא שלחם הרבה קודם פורים כיון שהגיעו לידי האביונים ביום פורים. וכ"כ בשו"ת מהרי"א אסאד (סי' ר"ז) דאם שלח ע"י דואר והגיע ליד המקבל בפורים יצא. וכ"כ בשו"ת בית שער (סי' שפ"א), ומובא בשערים מצוינים בהלכה (סי' קמ"ב ס"ק א'). ויש שהורו שיכולים ליתן לעני קודם פורים, ויאמר לו שהוא בתורת פקדון עד פורים, ובפורים יזכה בהם לעצמו, ועי' מש"כ בזה בחיי הלוי (ח"א סי' קי"ז אות ז') בשם אשל אברהם מהגה"ק מבאמשאוש ז"ע שכתב יותר מזה שהגם שכבר הוציא העני המעות י"ל שלקח המעות בדרך הלוואה ובפורים הוא מייחד מעות אחרים בדרך פרעון ואח"כ חוזר וזוכה בהמעות לשם מתנות לאביונים.

יח. אכן לכתחילה וודאי יש לקיים המצוה של משלוח מנות ומתנות לאביונים בפורים עצמו, שהוא יתנו בפורים והמקבל יקבלו בפורים, וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח ח"א סי' ק"ח) עיי"ש. וע"כ לכתחילה אין לצאת יד"ח ע"י מה שמשלח ע"י ארגון תומכי שבת וכדומה, ויש שהורו שאם בן י"ד שולח משלוח מנות או מתנות לאביונים ביומו לאחד שהוא בן ט"ו, ומגיע לבן המ"ו ביומו, שפיר דמי.

יט. וכתב הרמ"א (סי' תרצ"ה סעי' ד') דמשלוח מנות יש לשלוח ביום ולא בלילה, וכתבו האחרונים דה"ה לענין מתנות לאביונים, אמנם בפרמ"ג (שם א"א סק"א) כתב דאולי יכול ליתן בלילה כדי שיהי' לו במה להכין לסעודת פורים.

כ. בשו"ת זכרון יודא (ח"ב סי' ר"ל) כתב, דיש ענין לשלוח המתנות לאביונים ע"י שליח, דכן מורה הלשון ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, דתיבת ומשלוח קאי גם על ומתנות לאביונים, וכן ראוי כדי שלא לביישו ושלא יידע ממי מקבל עיי"ש.

כא. כתב המחבר (סי' תרצ"ד סעי' ב') אין משנים מעות פורים לצדקה אחרת. היינו שמעות שחשב לחלקם בפורים אין לשנותם לצדקה אחרת, ועי' פרמ"ג דאם נתערב המעות לא במיל, וע"כ נראה דיש להתנות מתחילה שאם ירצה יהא מותר לו לשנות.

והשי"ת יצילנו משגיאות וינחנו במעגלי צדק למען שמו

ליקוטים נפלאים במצות צדקה

במשנת מרן ההתם סופר זי"ע

מתוך ספר הנפלא 'דעת חתם סופר'

להרה"ג ר' בן ציון הכהן שטראסער שליט"א

אב"ד נייטרא ב"פ, ומח"ס "שבת בשבתו" (עשרה חלקים)

[ג] יותר קל לרכך את לבם של ישראל לבכות בתפלה לה' מלהביאם לפזר הונם לצדקה, ויותר קל להביאם לתת צדקה מלהביאם לתעניות וסיגופים.

ידוע מדרך העם הקדש הלזוה, שיותר קל לרכך לבם לבכות לפני ה' מלהביאם לפזר הונם לאביונים, (ויותר קל שיפזרו הונם לאביונים מלהביאם) לסיגופים ותעניות. וזהו דכתיב (שמות ד' ב) והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון, "האות הראשון" הוא הפיכת המטה לנחש, דהיינו הפיכת עוז ותפארה הרמוז במטה, לשפלות ושברון לב הרמוז בנחש, והוא מורה סיגוף נפשם בצומות ותעניות, ואמר ד"אם לא יאמינו לקול האות הראשון, לסגף נפשם, "והאמינו לקול האות האחרון" הוא "הבא נא ירך בחיקך" וגו', אשר מרמוז על לתת פזור לאביונים, ואם לא ישמעו גם לשני האותות האלה, לכל הפחות לא יפחתו משלישי, והוא "ולקחת מימי היאור" וגו', וזהו תפלה לשפוך דמעות עיניו לה'. ואולי לזה כתיב "לקול האות הראשון" ו"לקול האות האחרון", כי ידוע שצו"ם גימטריי קו"ל, וכן ממו"ן גימטריי קו"ל, ואין להאריך ודו"ק.

(דרושים ואגדות נ' ד"ה ומוה)²

² ואע"ג דתענית וסיגוף הגוף קשה מלפזר ממון לצדקה, מ"מ כתב מרן ז"ל במקום אחר וז"ל, אדם המתענה וכן העושה כמה מצות בגופו, אבל חס על ממונו מלהוציא פרוטה לשם ה', לא ירצה מעשיו לפני ה'. וזהו דכתיב (ויקרא א' ד) "וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו", נתנת הממון יכונה יד.

[א] גודל התיקון שנעשה ע"י מצות צדקה.
ידוע שאין דבר מתקן כל העולמות ומוריד כל השפעות, כמו הכולל דין ברחמים, וזהו נמצא ביותר בבעל צדקה, העני הוא בבחינת דין, והבעל הבית העושה עמו חסד הוא בבחינת חסד ורחמים, וכשזה נותן לזה, וזה משפיע לזה, הרי כלול חסד בדין, וזהו קיום כל העולמות, ויותר ממה שהעני מקבל מבעל הבית הבעל הבית מקבל מהעני (עי' ויק"ר פל"ד י). (וכתב שם עוד) הבעל הבית מקבל מהעני יותר ממה שהוא נתן לו, כי עי"ז מערב דין וגבורה ברצון וחסד עליון^א.

(דרשות ע"ב: ד"ה והנה)

[ב] רוב בני אדם נותנים צדקה על מנת לקבל שכר בעולם הזה, אמנם הצדיקים גמורים נותנים לשמה

הצדקה שאדם עושה, על הרוב עושה זאת על מנת לקבל שכרו בעולם הזה, עשר בשביל שתתעשר, וסלע זה לצדקה בשביל שיחי' בני, אבל צדיקים גמורים אינם מלוים את ה' שיפרע להם, אלא "צדיק חונן ונותן", (תהלים ל"ז כ"א) פירוש נותן לעני מתנת חנם בלי שום ציפוי תשלום שכר בעולם.

(ח"ס משפטים ק"י ד"ה או, דרשות ק"ה: טור ד')

^א וכעין זה כתב מרן ז"ל במקום אחר, צריך האדם בכל יום, להגביר את מדת הרחמים שהוא הוי"ה על מדת הדין שהוא אלקים, והוא ע"י גמילות חסדים, כי הגומל עם חברו הצריך לו, הנה הגומל הוא במדת חסד ורחמים בחינת הוי"ה ית"ש, והנצרך הוא מוכה ומעונה במדת הדין בחינת אלקים, ועי"ז גם למעלה יוגברו הרחמים על הדינים.

(דרשות קכ"ב. ד"ה ועבדתם, והובא בערך גמילות חסדים).

[ד] כשיש לאדם סכום כסף לתת לצדקה, מזה עדיף, האם ליתן את כולו בבת אחת כדי שתהיה נתינה גדולה, או שירבה בנתינות אע"ג שכל נתינה תהיה בסכום קטן.

תנן במס' אבות (פ"ג מ' ט"ו) והכל לפי רוב המעשה, ומפרש הרמב"ם, לפי "רוב" ולא לפי "גודל" המעשה, דזה עושה כמה מעשים טובים קלים וקטנים, וזה עושה מעשה א' גדול מאוד, וזה שעושה רוב מעשים עדיף ע"ש, ויש חולקים בסברא זו.

(תו"מ מהרו"ק תצוה דף ע. ד"ה תדיר)

[ה] צדקה הנבחרת אינה בממון כי אם ללמד תורה לאחרים, להעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים.

עשה לך רב המשפיע לך תורה כפי יכולתך, ואח"כ יראה להשפיע לאחרים להעמיד תלמידים ותלמידי תלמידים, זאת היא הצדקה הנבחרת שנשתבח בה משה רבינו כדכתיב (דברים ל"ג כ"א) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, פירוש שלימד להם משפטי אלקים ותורותיו.

(ח"ס דברים ק"ס ד"ה במסורה)

*

כתיב (תהלים קי"ט ע"ב) טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, ועפ"ז אומר רבי יוסי בן קסמא דבריו בפ"ו דמסכת אבות ע"ש. ולמה באמת טובה התורה

ואמר "וסמך יד"ו על ראש העולה" [עולה מרמז על קרבן גופו כגון שמתענה], ואז "נרצה לו לכפר עליו", ולא זולת עכ"ל.

(דרושים ואגדות ק"ג ד"ה אדם, ושם ק"ו ד"ה ועוד זאת, והובא בערך ממון)

עוד כתב מרן ז"ל בענין שלא לסמוך על התענית וסיגוף הגוף וז"ל, הנה ידוע, כי לשבר היצר צריך שבירת הגוף בתעניות וצומות, אך לא באלה חפץ ה', כ"א משכהו לבית המדרש ויסתלק, ואדרבה יתהפך לטוב, לכן קודם מתן תורה ברפידים אמר ה' (שמות י"ז ו') "והכית בצור", שיכה וישבור היצה"ר, כי זולת זה לא יכול לו, אמנם עתה כבר נתעלו ואמר (במדבר כ' ח') "ודברתם אל הסלע", משכהו לבית המדרש עכ"ל.

(ח"ס במדבר ק"ג טור א')

מאלפי זהב וכסף, הלוא באלפי זהב יוכל להחזיק תלמידי חכמים הרבה, אבל אמר הכתוב (חגי ב' ח') לי הכסף ולי הזהב, והמחזיק אינו אלא שליח, משא"כ גבי הלומד תורה כתיב (תהלים א' ב') ובתורתו יהגה, ואמרינן בפ"ק דע"ז (דף י"ט). שלבסוף אחר שטרח בה נעשית תורתו¹.

(לקוטי חבר בן חיים בשם מרן ז"ל והובא בח"ס השלם, אבות שם)

[ו] יש אדם שנותן צדקה לא מצד עצמו אלא רק משום שנשמתו היתה באיש צדיק בגלגול קודם והורגלה לתת לצדקה, וטוב שלא להנות מצדקה כזה.

יש כמה מיני מתנדבים לצדקה, יש אשר לבו טוב ומתעורר ליתן ונותן, ויש אשר לא ירצה ליתן, ומה שנותן זהו משום דנשמתו טובה והורגלה במצוה זו ע"י שכבר היתה בנפש צדיק אחר [בגלגול קודם (עין תו"מ דברים קמ"ט ד"ה אכ"ק)], והיא מכריחתו שלא ברצונו, ושני אלו כתיב בנדבת המשכן, כמ"ש (שמות ל"ה א') ויבאו כל איש אשר נשא לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו, פירוש שבמביאים לצורכי משכן, יש אשר נשאו לבו, ויש אשר לבו לא נשאו, אך רוחו הטהורה אשר בקרבו היא נדבתהו ליתן.

ועד"ז יש לפרש דברי ר' פנחס בן יאיר (חולין ז'): שלא רצה ליהנות מאחרים, ואמר ישראל קדושים הם, יש שיש לו ואינו רוצה, ויש שרוצה ואין לו. ויל"ד מהו קדושתו אם יש לו ואינו רוצה. וי"ל דה"ק באשר ישראל קדושי עליון המה, ימצא מי שאינו רוצה ליתן כי לבו כלב נבל, רק הקדושה היא מושפעת לו מנשמתו הקדושה ומכריחתו ליתן ונותן, ומכל מקום

¹ ויש להעיר, ממה שכתב מרן ז"ל במקום אחר (דרשות קמ"ו טור ב'), עסק התורה של צדיקי וחסידים עולם וכל אנשי כנסת הגדולה, לא הועיל ולא הציל בגזירת אחשוורוש, וההדיוט קפץ בראש, פירוש מה שההדיוט מאכיל לעניים לומדי תורה, והוא קובע עתיו ורגעיו לתורה, הוא קפץ בראש מעלה למעלה ע"כ, הרי משמע, דאע"ג דמחמת שמאכיל לעניים לומדי תורה צריך לעסוק במסחר ולא לעסוק בתורה כל היום, מ"מ יש לו מעלה מה שאין לצדיקי וחסידים העולם, וצ"ע.

[ח] הקמצן שנותן לצדקה דרכו לפרסמו לכל, וגם להקפיד שנדבתו תשמש לדבר המקודש ביותר, ולעומתו הנדיב לב נותן בציניעה, ואינו מקפיד מה יעשו בנדבתו כי אם שיהי' לכבוד ה'.

הציקנין [פירוש קמצנים וצרי עין] שאינם נדיבי לב, דרכם להניף ידם ולהראות לעם איך הרבו להביא, אבל מי שהוא נדיב לב נותן בציניעה, ועוד מי שהוא נדיב לב אינו מקפיד מה יעשו מנדבתו אם תשמיש או תשמיש דתשמיש. [עי' שו"ע או"ח סי' קנ"ד סעיף ב'] תשמישי קדושה הן, תיק של ספרים ומוזות ותפילין, וכן ארגו או שולחן שנותנים בו או עליו ס"ת או חומש וכיוצ"ב, אבל כיסוי הבא לשמור על התיק או על השולחן, לא מיקרי תשמיש אלא תשמיש דתשמיש].

ועפ"ז יש לפרש מש"כ (שמות ל"ה כ"ב) כל נדיב לב הביאו חח וזום וטבעת וגו' וכל אשר הניף תנופת זהב לה', הנה "חח וזום וטבעת" וגו' הם דברים שהשתמשו בהם הדיוט, דאסור לעשות מהם תשמיש דקדושה [כמ"ש רמ"א באו"ח סי' קמ"ז סעיף א'], אבל מותר לעשות מהם תשמיש דתשמיש [כמ"ש המג"א שם ס"ק ה'], ואמר קרא "כל נדיב לב הביאו חח וזום וטבעת" אעפ"י שאינם ראויים אלא לתשמיש דתשמיש, אבל "כל אשר הניף תנופת זהב", ר"ל כל מי שמניף ידו להראות נדיבותו לעם, והם אותם שאינם נדיבי לב, הם התנדבו זהב, שלא התנדבו כלים אלא רק עשת של זהב [כמ"ש הרמב"ן שם] ואמר "זהב לה'", דייקא זהב הראוי לה' ממש – לתשמיש קדושה, ולא הראוי לתשמיש דתשמיש, וק"ל.

(ח"ס שמות קנ"ה כל, תו"מ ר"ד וכל, ועיין ח"ס ליקוטים רס"א כל, וכדעת ח"ס ח"א, ערך צדקה, אות ב')

[ט] לפני שאדם נותן צדקה, יחשוב שהקב"ה נתן לו כסף זה, ואם אינו חושב כן הוי כאילו לא קיים מצות צדקה כתיקונה.

לא רצה ר' פנחס בן יאיר ליהנות ממנו, כי אין טוב ליהנות מזה, כי אין המתנה מקודשת מכל צד, וק"ל.

(ח"ס שמות קנ"ד ד"ה ויבאו וד"ה ועד"ז)

[ז] יש אדם שנותן צדקה מצד עצמו, ולבו הטוב רוצה לעשות כן, אבל נשמתו היתה בגלגול קודם באיש רשע שלא רצה לתת צדקה, על כן טוב שלא להנות מצדקה זו.

יש כמה מיני מתנדבים לצדקה, יש אשר הוא צדיק ולבו טוב ומתעורר ליתן ונותן, אך נשמתו לא טובה, כי כבר היתה בנפש הרשע [בגלגול קודם (עיין תו"מ דברים קמ"ט ד"ה אכ"ן)], ועתה ניתנה באדם זה כדי לתקנה, אדם זה רוצה ליתן מצד עצמו אבל אין לו סיוע ממקום גבוה, כי אדרבה נשמתו מחזירתו לאחור לולי כחו ועוצם צדקתו.

ועד"ז יש לפרש דברי ר' פנחס בן יאיר (חולין ז): שלא רצה ליהנות מאחרים, ואמר, ישראל קדושים הם, יש שרוצה ואין לו, פירוש שימצא בישראל מי שהוא צדיק ולבו טוב מכל צד ונותן צדקה, אך נשמתו היא לא טובה, דהיא כבר היתה בנפש הרשע וניתנה בו לתקנה, וזהו שאמר "שרוצה", פירוש שרוצה מצד עצמו וגם נותן, אבל "אין לו" סיוע ממקום גבוה, כי אדרבה נשמתו מחזירתו לאחור לולי כחו ועוצם צדקתו, ואין טוב ליהנות ממנו, כי אין המתנה מקודשת מכל צד, אלא יהנה ממי שרוצה וגם יש לו וק"ל.

(ח"ס שמות קנ"ד ד"ה ויבאו וד"ה ועד"ז)

¹ וע"ע מש"כ מרן ז"ל בדרשות קי"א: ד"ה כי א', שלפעמים האדם איננו הבעל של הנשמה ההיא שיש לו, כי הנשמה היתה כבר באדם אחר ונתגלגלה בו, ועי"ז דרך רשעים לעשות מצות ע"י ההרגל שהיתה הנשמה ההיא מורגלת אצל בעלה הראשון, ואותן המצות אין לו להרשע חלק בהם, שהרי אנו רואים שכל מעשיו מקולקלים רק דבר טוב זה לבד עשה, וזה לאו איהו גרם אלא בעלה הראשון. וזהו דכתיב (ויש פ' משפטים) אם אדוניו יתן לו אשה, פירוש שלא יהי' הוא בעל האשה, רק שיותן לו האשה מאיש אחר כנ"ל, "וילדה לו בנים ובנות" הם מצות עשה ולא תעשה, "האשה וילדיה תהי' לאדוניה והוא יצא בגפו", וחלק לא יהי' לו בהם.

ה' הוא, כמ"ש כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דה"א, כ"ט י"ד) ולי הכסף ולי הזהב (חגי ב' ח) אך הרצון ונדבת הלב הוא בבחירת האדם, והוא תרומה לה, כי אלו אינם של ה', כי אין יראת שמים בידי שמים (ברכות ל"ג): אמנם אי אפשר להביא לה' נדבת לבו אשר הוא במסתרים כי אם ע"י שיביא חפצים לה', ועמהם מביא נדבת לבו תרומה לה'.

וזהו דכתיב (שמות ל"ה ה) "קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת", ויל"ד שינוי הלשון, דאמר תחילה "תרומה לה'", ואח"כ אמר "תרומת ה'". ועפ"י הנ"ל אתי שפיר, כי "תרומה לה'" הוא מה שאדם נותן לה', ו"תרומת ה'" הוא מה ששייך לה', על כן אמר "קחו מאתכם" דייקא, "תרומה לה'", כיצד, על ידי "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת", שעם תרומת ה' יביא נדבת לבו תרומה לה'.

(ח"ס שמות מיהאלאוויץ ל"ז ד"ה קחו, ותו"מ ר"ג ד"ה קחו)

*

הכל תלוי בנדבת לבו של האדם, מי שנדב הרבה בלא לב שמה, הרי לא הקדיש כלל, כי הכסף והזהב לו יתברך ולבו לא נתן, אבל המתנדב גרגיר א' בשמחת לב, הרי הרים תרומת ה' ממש, דכפי שמחת לבו של כל אחד, ככה יחשב תרומתו".

(דרושים ואגרות רל"ה ד"ה ויקחו)

" עיין עוד לעיל בערך זה, שהובא בחינה אחרת, שיש אופן שהממון יהיה שלו, ויתן צדקה משלו ע"ש. ויש לציין דבמקום אחר כתב מרן ז"ל, כתיב (במדבר ה' י) "ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה". י"ל על פי מה שכתב בעקידה, במלך שאמר לאחד מאוהביו שיגיד לו עד כמה מגיע עשרו, והלך אל ביתו לחשוב חשבונות והגיד למלך את הסכום, המלך חרה עליו כי ידע בבירור שעשרו מגיע לכפל כפלים, והשיב לו, אדוני המלך מה שיש בידי איננו שלי, כי כאשר תרצה תוכל לקחתנו ממני, ואני לא חשבתי רק פנקס הצדקה אשר זהו שלי בודאי, וכמאמר חז"ל (פ"ק דב"ב) גבי מונבו, אני גנותי במקום שאין היד שולטת בו, ועל דרך זה אמר הכתוב והזכיר ליתן קדשים ומתנות כהונה, ואמר "ואיש את קדשיו לו יהיו, איש אשר יתן לכהן לו יהיה", מה שיתן הוא שלו, אבל מה שאינו נותן אינו שלו עכ"ל.

(ח"ס במדבר קס"ו ד"ה ואיש)

כתיב (דה"א, כ"ט י"ד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, וא"כ אי אפשר לצייר שינדב אדם משלו לה, כי "לי הכסף ולי הזהב נאום ה'" (חגי ב' ח) אך אחז"ל (ברכות ל"ה). דקודם ברכה "לה' הארץ ומלואה", ואחר הברכה "והארץ נתן לבני אדם", ועיין בכוזרי כי עיקר הברכה היא הכנת המחשבה והלב להזכיר כי הקב"ה הוא הנותן לנו, וזאת המחשבה היא חליפי הטובות שמקבל מהקב"ה, ויוצאין הטובות לחולין ע"י זה הפדיון, ואמירת הברכה היא רק לעורר הכונה ע"ש [לא מצאתי שם, ועיין מאמר ג' אות י"ז – המו"ל]. ולפ"ז כשחושב בן, אזי קונה הכסף ויקרא שמו עליו, א"כ כשהאדם מרימו אח"כ להקב"ה, הרי הוא כאלו נותנו משלו שהרי קנאו.

(דרושים ואגרות פ"ה ד"ה ברבה, ועיין תו"מ תרומה קכ"ח ד"ה ויקחו ב' ושם ק"ל ד"ה ויקחו א')

[י] אין לאדם חלק בצדקה שהוא נותן כי אם השמחה והרצון הטוב שבנתינה.

התנא במס' אבות (פ"ג מ"ז) אמר, תן לו משלו שאתה ושלך שלו, על כן אין לאדם חלק בנתינת התרומה והצדקה אלא השמחה ורצון הטוב. ועפ"ז יש לפרש מה שאחז"ל, דנתקשה משה רבינו במצות מחצית השקל, עד שהראה לו הקב"ה כמין מטבע של אש, דהיינו שנתקשה משה למה יהיו הכל שווין, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, למה ימנע ה' הטוב מאת הרוצה להרבות, על זה הראה לו הקב"ה מטבע של אש, ואמר כזה יתנו, היינו הנדיבות והכוונה והשמחה ואהבת ה' אשר תוקד בקרבנו, זה הוא עיקר הנתינה, וכזה הרוצה להוסיף יוסיף והרי הוא משובח, וא"כ באמת אין הכל שווין. ולכן העשיר לא ירבה, כי אין העיקר סכום המעות, רק נדיבת לבו מאהבתו לה'.

(תו"מ תרומה קכ"ח ד"ה ויקחו ב', ושם קל"ב ד"ה מאת)

*

כל כסף וזהב וחפצים שנותנים לצדקה, הכל של

[יג] הצדקה והחסד שעושה רשע, אינה

נחשבת לו, מאחר ואינו עושה זאת מצד שכלו.

כתיב (דברים ה' כ"ז) מי יתן והיה לבכם זה להם, ויש לפרש כי אחז"ל שהרשעים ברשות לבם (ילק"ש פ' נח רמז ס"א) ושכלם נוטה אחר שרירות לבם, והצדיקים לבם ברשות עצמם, ואמר משה "מי יתן והיה לבכם זה להם", ולא בהיפוך שיהיו הם נמכרים ונמסרים ללבם ח"ו.

ולפי שהרשעים ברשות לבם כנ"ל, לכן הרשע אפילו טובותיו וצדקה שמפריש, הכל לבו אונסו, כשם שאונסו לרעה כן אונסו לטובה, על כן לא יחשב לו לצדקה מה שמפריש, כי לבו אונסו, משא"כ הצדיק לבו ברשותו, ובבחירתו עושה כל טוב.

ונראה דעל שם זה נקרא מרדכי "מר דרור" (עיין חולין קל"ט): דהנה כתב הרמב"ן לפרש מש"כ (שמות ל' כ"ג) "מר דרור", שהוא ממין חיה שהיא דרור וחפשי, ושהמור שלה טוב כיון שהיא דרור וחפשי וברשות עצמה ע"ש, לכן מרדכי שהיה לבו ברשותו, היה שמו כן מלשון "מר דרור", ולא כמו המן שהיה הוא ברשות לבו [כמ"ש חז"ל (בילקוט שם) שהמן הוא בכלל הרשעים שהם ברשות לבם], ועל כן מה שאמר המן (אסתר ג' ט) ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנוי המלך, והכוונה שנותנם לצדקה במקום שקלי ישראל, לא יחשב לו להמן לצדקה, כי לבו אנסו. ונראה דזהו כוונת המדרש (שמ"ד ל"ג ה') עה"פ (משלי כ"ב א') נבחר שם מעושר רב, נבחר שמו של מרדכי מעשרו של המן, וה"ק נבחר "שמו" של מרדכי שהוא דרור, וברשות עצמו, מעושרו וצדקתו של המן, אשר אין לבו ברשותו.

(ח"ס שמות קי"ח ד"ה ברבה, וח"ס דברים כ"ז ד"ה מי)

[יד] שלשה מדרגות בנותני צדקה, והפחות

שבכולם, כשאינו נותן בחייו אלא מצווה

שיתנו מנכסיו לאחר מותו.

[יא] במצות צדקה, ישובה גם האיש

שמתפאר בה, ושונה משאר המצוות שאין

לאדם לפרסמם ולהתפאר בהם.

אע"ג דבעלמא אין לאדם להתפאר ולומר כך וכך מעשים טובים עשיתי, אמנם בנתינת צדקה ישובה גם זה האיש המפאר עצמו בזה, כי בצדקה אפי' לנסות להקב"ה הותר (תענית ט). מכ"ש לפאר עצמו בזה.

ועד"ז אמרתי רמז בפסוק (תהלים קיב, ט) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, פז"ר ר"ת פעמון זיהב ר'מון, [שמרמו על המשמיע קול במעשים טובים שעשה (ח"ס שם)], ואמר "פז"ר נתן לאביונים", שמשמיע קול בנתינתו לאביונים, מ"מ "צדקתו עומדת לעד".

(ח"ס פקודי קס"א ד"ה ויתנו)

[יב] גבאי צדקה יכוזנו לשמה בעת

שמקבלים את הצדקה, וזה יועיל לאלו

שנותנים צדקה שלא לשמה.

כתיב בנדרת המשכן (שמות כ"ה ב') ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגו', ופרש"י לי לשמו, קאי על הגבאים שיקחו התרומה לשמו, כי הם היו לוקחים מן כל אחד שנתן לנדרת המשכן, והרבה מן הנותנים לא ידעו לכוון לשמה, [כי יש ב' מדות בנותני צדקה, יש שנותן בעין יפה, ונותן בנדרת לבו ובשמחה, ויש שנותן בעין רעה ורוע לב, אלא שאי אפשר לו להעזי פניו נגד הגבאי המבקש ממנו (דרשות קנ"ה: ד"ה ויקחו)], על כן יהיו הגבאים מכוונים הכוונה לשמה. ועיין במג"א (ריש סי' ת"ס) שהביא פלוגתת ראשונים, אם כוונת אחרים מועילה שיהא לשם מצות מצה, היכא דחרש שוטה וקמן עוסקים בעיסת המצה.

(תו"מ תרומה קל"א ד"ה ויקחו ב')

¹ מש"כ מרן ז"ל, "בנתינת צדקה ישובה גם זה האיש המפאר עצמו בזה ומשמיע קול בנתינתו לאביונים", צריך בירור, דהלא כתב הרמ"א ביו"ד (הל' צדקה סי' רמ"ט סעיף י"ג) "לא יתפאר האדם בצדקה שנותן, ואם מתפאר, לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה" וצ"ע. (ועיין עוד במהרש"א כתובות ס"ו: ועיין עוד מה שציין מרן ז"ל ביו"ד שם, והובא בערך זה)

[טז] מי שנותן צדקה יותר מדרך

הממוצעת, הקליפה יורשת אותה הצדקה.

במסורה "ונוסף" ג', ונוסף גם הוא על שונאינו (שמות א' י') יש מפזר ונוסף עוד (משלי י"א כ"ד) ונוסף על נחלת המטה (במדבר ל"ג ג). "ויל עפ"י מ"ש הרמב"ם בשמנה פרקים, דבכל הדברים הדרך הממוצע חשוב, ואם נטה לצד מן הצדדים יטה לצד אחר עד שיבוא אל האמצע, והמשילו למטה שנתעקם, שמטהו ומעקמו לצד אחר עד שיבוא אל הממוצע ע"ש. והיינו מסורה דלעיל, "יש מפזר ונוסף עוד" בנתינת צדקה, ומ"מ "ונוסף גם הוא על שונאינו", שהקליפה יורשת אותה הצדקה, הא כיצד, "ונוסף על נחלת המטה", שהוא מוסיף על מטה האלקים אשר בידו, היינו שהוא מוסיף על הדרך הממוצע.

(ח"ס דברים ק"ם ד"ה במסרה)

[יז] הסימן לדעת האם נדבת לבם של

התורמים לצורך בנין בית ה' היא בלב שלם או

לאו, היא האם עושי המלאכה מצליחים

במלאכתם לעשותו בלי שום מגרעת.

המתנדבים בעם, למלאכה הצריכה לקיים רצון ה', כגון לבנות בית ה', יש סימן לידע אם נדבו נדבתם בלב שלם וטהור, אע"פ שאין אדם יודע מטמוניות של חברו, וזהו דאם עושי המלאכה הצליחו במלאכתם לעשותו על דרך הנכון וסידור הנאות בלי שום פקפוק, מזה מוכח שהיה נדבת לבם של המתנדבים לשם שמים לעשות רצון ה', כי בלא"ה אין זוכים עושי המלאכה שהם שלוחי הציבור לגמור כל המלאכה בלי פקפוק, על דרך שאחז"ל, דשליח ציבור שתפלתו שגורה בפיו הוא סימן טוב לשולחיו (עי' מתני' בברכות לד:).

וזהו דכתיב במלאכת המשכן (שמות ל"ט מ"ב) ככל אשר צוה את משה כן עשו בני ישראל את כל העבודה, וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה. ויל"ד

יש שלשה מדרגות בנותני צדקה, זו למטה מזו, וכולם מרומזים במש"כ בפ' תרומה (שמות כ"ה ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת, הא' שהוא היותר טוב, זהו שנותן כשהוא בריא וחזק, דהיינו שנותן צדקה בכל עת אפילו כשלא חסר לו כלום, וזה נקרא זה"ב, ר"ת זיה הינותן בריא. המדרגה השניה שהיא למטה הימנה, זהו הנותן ומפזר ממונו לאביונים כשנפל על ערש דוי כדי שישלח לו ה' רפואה שלימה, וזה נקרא כס"ף, ר"ת כשיש סיכנה פזר. ומדרגה השלישית שהיא שפלה מאוד ואין למטה ממנה, זהו שבחיו אינו נותן כלום לצדקה, רק שמצווה על ביתו שיתנו לאחר מיתתו, כי לאחר שימות אין לו מקום ליהנות עוד ממונו, על כן יכול להתגבר על עצמו שעכ"פ אז יתנו מנכסיו לצדקה עבור נשמתו שייגן עליו בעלמא דאתי, וזהו נחש"ת, ר"ת נפל חזילה שימצווה תינו.

(ח"ס הוצאת דעת סופר פ' תרומה ד"ה וזאת, וליקוטי חב"ח שמות דף י"ב. ד"ה ממון)

[טז] הנותן צדקה, ואחר כך שואלים אותו אם

נתן צדקה, מדת חסידות וענוה לומר שלא נתן

כתב הרמ"א ביו"ד (סי' רמ"ט סעיף י"ג) לא יתפאר האדם בצדקה שנותן, ואם מתפאר, לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה. וכתב על זה מרן ז"ל (בהגהותיו על יו"ד, י"ל בלונדון תשנ"ו) ועיין בש"ע א"ח סי' תקס"ה מג"א ס"ק ז', וה"ה הכא" עכ"ל. [כוונתו דבשו"ע או"ח שם כתב המחבר, המתענה ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה הוא נענש על כך, וכתב ע"ז המג"א שם, משמע שאם שואלין אותו אם התענה מותר לומר האמת, כיון שאינו עושה להשתבח ולהתפאר, ומ"מ מדת חסידות היא שיאמר שאינו מתענה, כדאיתא במס' ב"מ (דף כ"ג) שאם ישאלוהו אם למד מסכתא יאמר שלא למד, ופרש"י שמדת ענוה היא זו עכ"ל מג"א, וסובר מרן ז"ל דה"ה הכא בצדקה ההלכה כן].

שונאינו (שמות א' י') יש מפזר ונוסף עוד (משלי י"א כ"ד) ונוסף על נחלת המטה (במדבר ל"ז ג). פירוש ש"ש מפזר ונוסף עוד" בצדקה ובגמילות חסדים, ואפ"ה סופו ש"נוסף גם הוא על שונאינו" דהיינו הקליפות, מפני ש"נוסף על נחלת המטה", פירוש שירש ממון שאין בו יושר מאחד ממטה אבותיו שלא עשה צדקה כראוי, כמו בעובדא הנ"ל.

*

יהי נזהר מכלאים תערובת ממון רע, פן יתמו ויסופו הממון שאינו של יושר את שניהם, דהיינו את הצדקה, ואת הממון השייך לך.

(ח"ס דברים צ"ג ד"ה לא, ושם ק"ס ד"ה א"ג)

*

בני ישראל מובטחים, שבכל דור יהיו ביניהם אנשים נאמנים וישרים שראויים להיות גבאי צדקה

הבטיח ה' כי בכל דור יהיו אנשים נאמנים ראויים למנותם גזברים על ממון הצבור, וכמו דאמרינן במס' ר"ה (כ"ה). דמשו"ה לא נתפרסמו שמותיהן של שבעים זקנים, לומר כל בי"ד שיעמוד בישראל המה לדורם כבי"ד של משה רבינו, וכן נמי לא נזכר שמותם של אנשים שלקחו את התרומה אשר הביאו בני ישראל למשכן, לומר דכל גזבר שיעמוד בישראל יהיה כגזברים של משה רבינו אשר באמונה עשו.

(תו"מ שמות רמ"ז ד"ה וכל)

טוב לתת צדקה מהמצות או מהקמה שמכין לפסח

טוב ליתן צדקה מהמצות של פסח או מהקמה, לכבות במי הצדקה הדינים ולהגדיל החסד, לכן מצ"ה די"ן, גמטרי' צדק"ה, וכן אברהם אבינו נתן צדקה והסעיד המלאכים עוגות מצות(ק), לכבות הדינים ולהגדיל החסד.

(דרשות רס"ז: ד"ה דלתיו)

למה כתיב תחלה לשון עבודה ואח"כ לשון מלאכה. וי"ל כי מלאכה פירושו, מה שעשו עושי מלאכה מעשה בפועל בידיהם, ועבודה היינו נדבת ישראל מלבם כמ"ש הרמב"ן, כמו ועבדתם את ה' אלקיכם (שמות כ"ג כ"ה) ואחז"ל (תענית ב). איזה עבודה שהיא בלב זו תפלה, אע"פ שאינו עושה שום דבר בפועל, ומעיד כאן הכתוב על בעלי העבודה, היינו נדבת לבם של המתנדבים, כי עשו ככל אשר ציוה ה', רוצה לומר כחפץ השי"ת, שהתנדבו בלב שלם. ומנ"ל למשה כן, הלא אין אדם יודע מטמוניות של חברו, לכן אמר קרא דכאשר ראה משה את כל המלאכה של עושי המלאכה, שנעשה כאשר צוה ה' את משה בלי שום פקפוק כלל, מזה הוכיח שהיתה נדבת המתנדבים מלבם הטהור, דאל"ה לא היו זוכים עושי המלאכה שהם שלוחי הציבור, לגמור את כל המלאכה בלי פקפוק, על דרך שליח ציבור שתפלתו שגורה בפיו שהוא סימן טוב לשולחיו, וכשראה והבין משה כן כי נדבת לבם היתה רק לשם שמים לעשות רצון ה', בירך אותם משה.

(תו"מ פקודי רכ"ג ד"ה ויברך א', וח"ס הוצאת דעת סופר שם)

[יח] נכסים שיש בהם אפילו פרוטה אחת שאינה של יושר, וכגון גזל ואונאה, הצדקות שעושה מכל נכסים הללו לא יחשבו לטובתו אלא ילכו לקליפות.

אחז"ל (כתובות ס"ז:) גבי בתו של נקדימון בן גוריון, שכלה ממון שירשה מבית חמיה, אעפ"י שבית חמיה נתנו צדקה הרבה, מפני שנתערב אצלה ממון זה עם ירושת נחלת אביה שלא נתנו צדקה כראוי, ובא זה ואיבד את זה ע"ש. ומכ"ש מי שיש בידו גולת העני, דגם את שלו יאבד, ואף כל הצדקות אשר נתן יטרפו ממנו, כי בא זה פרוטה שאינה של יושר, רבית גול ואונאה ושקר במדות ומשקלות, ומאבד את ממון היושר, וגם הצדקות שלו תספה ביום חרון אף ה'. ובוהו יתפרש המסורה "ונוסף" ג', ונוסף גם הוא על

מהדורת שיפף

בעוהשי"ת

ספר

אוצרות המועדים

זהו אוצר המנוצח מספרי 'אוצר הלבבות' על סדר השלחן
ערוך, ערוך ומסודר על סדר זמני ומועדיו השנה,
באופן קיצור ובלשון צה זקל השוה לכל נפש

כרך א'

ראש השנה - יום כיפור - סוכה - הנוכה
ט"ו בשבט - שובבי"ם - ד' פרשיות - פורים

נערך ונסדר בס"ד ע"י הצב"י
אברהם צבי פדיעדמאן
דום"ץ דק"ק אור פני יהושע גאלאנטא

שנת תשפ"ג לפ"ק

סימן ז

מתנות לאביונים

(א) חיוב מתנות לאביונים. "חייב כל אחד ליתן שתי מנות לשני עניים, דהיינו מתנה אחת לכל עני, כדאי שיהיה לו צרכי סעודת פורים. ג' ולכן אינו יוצא במה שמוחל לו חוב, אלא צריך ליתן לו מעות (שיוכל לקנות בו צרכי סעודה פורים). ד' ויש להסתפק אם נתן לאחד שיעור ב' מתנות אם יצא.

(ב) כל הפושט יד נותנים לו. "אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו, ואין צריך לדקדק אם הוא עני הגון. 'אמנם גם בכל השנה כולה צריך לזהר, שלא להעלים עין מעני המבקש צדקה.

החייבים במצות מתנות לאביונים

(ג) חיוב נשים במתנות לאביונים. "אשה חייבת במצות מתנות לאביונים,

פתח האוצר

ערוך (שם) שכתבו דאין מדקדקים במעות פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו, ואין הכוונה שחייב בפורים ליתן לכל הפושט יד (לחומר), אלא הכוונה לקולא שיכול לקיים מצות מתנות לאביונים לכל הפושט לו יד, ואין צריך לדקדק אחריו אם הוא עני הגון, הליכות אבן ישראל (פרק נח ס"ח).

ז. כמ"ש הרמב"ם (פ"ז מהלכות מתנות עניים הלכה ז) וכן הוא בטור (י"ד סימן ד) ו"ל, דאסור להחזיר העני השואל דיקם, אפילו אין נתן לו אלא נרוגרת אחת, שנאמר אל ישוב דך נכלם עכ"ל. וכן פסק הרמ"א (י"ד סימן רמט סעיף ד).

ח. רמ"א (סוף סימן תרצה). דגם נשים חייבות במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש, וכן כתב הלבוש (שם), יסוד ושורש העבודה (שם) ועוד אחרונים כדלקמן. וע"י בערוך השלחן (שם י"ח) דאע"ג דכתיב 'איש לרעהו', אפילו הכי גם נשים בכלל, דכל מצות שבפורים נשים חייבות כאנשים, ולשון איש אינו למעוטי אשה, כמו דכתיב במשפטים 'וכי יפתח איש

א. שלחן ערוך (סימן תרצז סעיף א).
ב. על פי מש"כ המגן אברהם (סימן תרצה סק"ג), ע"ש בלברשי שרד ופרי מגדים.

ג. שו"ת חשוורת ש"י (ח"א סימן ט) ושו"ת רבי עקיבא יוסף (ח"א א"ח סימן רכה), וע"ש דיש לזה עצה, שיקח ממנו משכון על החוב, ויחזיר המשכון בפורים, ובה לכולי עלמא יוצא שהרי נוחן לו דבר שיכול לקנות בו. וע"י בשו"ת שרגא המאיר (ח"ב סימן צט) שמצדד לומר דיוצא בזה, כיון שמשמח את העני בזה שנמתל לו החוב.

ד. ע"י בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן לט) הובא בבאר היטב (סק"א).

ה. לשון המחבר (סימן תרצז סעיף ג). וע"י ביסוד ושורש העבודה (שער יב ס"ז) בנודל מעלת נתינת צדקה ביום זה, והתיקונים שנעשו בעולמות העליונים לאין תכלית, יותר משאר ימות השנה, וכל הפושט יד אף שאינו צריך ליטול נותנים לו, ועל ידי מדה זו של ותרנות ביום זה ערשה תיקונים גדולים.

ו. דוה כוונת הרמב"ם (פ"ב מהלכות פורים ה"ה) ושלחן

מתנות לאביונים - פורים סימן ז אוצרות המועדים

וואינה יוצאת במה שבעלה נותן, ולכן צריכה ליתן משל עצמה, ואם אין לה מעות, יתן לה הבעל המעות, כדי שתוכל לקיים בזה מצות מתנות לאביונים, או יתן הבעל מעות לגבאי צדקה שיזכה עבור אשתו, והגבאי יתנם לעני. וכל שיש לה מעות (או שנתן לה הבעל), יכולה לעשות את הבעל שליח, שיתנם לעני בעבורה.

ד) חיוב קטנים במתנות לאביונים. "בנים הגדולים קצת וחייבים בחינוך, צריך גם להנכם במצות מתנות לאביונים, אף שסמוכים על שלחן אביהם. י"ו"ש אומרים דמחנכים אותם במשלוח מנות, ולא במתנות לאביונים כיון דעל פי רוב אין להם מעות, וטוב לצאת דעת המחמירים, ולכן יתן להם מעט מעות כדי שיוכלו לקיים המצות, (וכל שכן שיתן מעות לבניו הגדולים החייבים בכל המצות, דהם בוודאי חייבים במתנות לאביונים).

ה) מתנות לאביונים מפינות מעשר. "אין יוצאים מצות מתנות לאביונים במעות מעשר, כיון דהוא חיוב של מצוה. אבל מה שמוסיף יותר על החיוב

פתח האוצר

ושורש העבודה (שם), סידור היעב"ץ (כינוי פורים אות כו), צורך השלחן (סי'ב) ושרות שרגא המאיר (חי'ב סימן צט). והקדושת לוי (קדושה שניה לפורים) כתב וז"ל טוב שישלח מתנות לאביונים, על ידי בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות, וזכור אני כשהייתי קטן, היה אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים, ולא שלח על ידי משרת, כדי לחנך אותי במצוה.

יב. ע"י באשל אברהם (בוטשאטש סימן תרצה).

יג. שרות מהרי"ל (סימן נה), חיובא במטה משה (פרי"ם, סימן אלף טו), של"ח (נסכת מגילה סדק גר מצוה), מגן אברהם (סימן תרע"א) ומחצית השקל (שם), אליה רבה (סימן תרפו סק"ד) ושרות מהרש"ג (חי'ד סימן כט), וע"י מש"כ על זה בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן קלט), והטעם ע"י"ש בשו"ת מהרי"ל (סימן נו אות ב) שכתב ב' טעמים שאין יוצאים מתנות לאביונים במעות מעשר, א' דאינם שלו, משום דיש לו במצות אלו רק טובת הנאה, שיכול ליתנם למי שירצה, וטובת הנאה אינו ממון. ב' אף אם נאמר דטובת הנאה ממון, מכל מקום הרי כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החוליק, ואם יתן ממעות מעשר, נמצא פורע חובו במצות מעשר.

יד. מגן אברהם (שם) בשם שו"ת מהרי"ל (סימן נה), אליה רבה (שם) ומשנה ברורה (שם סק"ג) ועוד אחרונים.

כור' (שמות כא לג), וכי יגוף שור איש' (שם לה), הכל התורה כלשון זכר נאמרה.

ט. כדמסיק המגן אברהם (שם סק"ד) להחמיר בדבר, וז"ל, לא ראיתי נזהרין בזה, ואפשר דרוקא באלמנה אבל אשה שיש לה בעל בעלה משלח בשבילה לכמה בני אדם, ומכל מקום יש להחמיר, וכן כתב האליה רבה (שם סק"ג), קיצור שלחן ערוך (סימן קטב ס"ד), חיי אדם (כלל קנה סל"ג), משנה ברורה (שם סק"ה), ערוך השלחן (שם) וכל הנשים חייבות בשלוח מנות ובמתנות לאביונים, ואפילו יש לה בעל אינה נפטרת בשל בעל, דזהו מצוה דרמי עליה, וכן הוא בהרבה אחרונים.

י. על פי מש"כ בשבילי דוד (סימן תרצה סק"ה), וע"י"ש דכל שאומר להמקבל שנתן בשביל אשתו, וזוכה בו בשביל אשתו, ודאי מהני, וכפי' זה כתב בהליכות אבן ישראל (פרק נה ס"ו) וע"י"ש (כהנהגה) דמה שצריך לתת להגבאי לזכות המעות עבור אשתו, היינו משום דלא בא המעות לידי האשה, אבל כשהאשה נוטלת בבית מעות ברשות הבעל, אין צריך להקנות לה בפירוש, דזה נופא שנתן לה הבעל רשות ליקח ולקחה, נעשית שלה וסגי בזה, ובהגהות רעק"א (אה"ע סימן סה ס"ו) הביא פלוגתא אם צריך לזכות על ידי אחר בשביל אשתו.

יא. דצריך להנכם כמו בשאר מצות, וכן כתב ביסוד

ונותן לעוד עניים, יכול ליתן ממעות מעשר, ואדרבה לכתחילה נכון להוסיף במצות מתנות לאביונים כדלקמן. וילכתחילה יתן מתנות לאביונים ממעות שהם שלו, ולא ממעות שהלך לקבץ בפורים ומחלקם לצדקה.

(ו) להרבות במתנות לאביונים. ממצות צדקה ביום זה עולה על כל שאר ימות השנה, "וכתב הרמב"ם, 'מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיהו נ) להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'.

(ז) לתת מתנות לכלי קודש. המנהג ליתן דמי פורים לכל עובדי עבודת הקדש, הרבנים והחזנים והשמשים וכיוצא בהם, ונכון הוא דעיניהם של אלו נשואות לדמי פורים, ומכל מקום אינו יוצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים, ולא מיבעיא אם אינם אביונים, אלא אפילו הם אביונים לא יצא, מפני שזהו אצלם כדבר קבוע והתחייבות, ואין זה שייך לחיוב מתנות לאביונים של פורים.

הדאזים לקבל מתנות לאביונים

(ח) אביון ועני. יש אומרים דבעינן דוקא אביון כלשון הפסוק 'מתנות לאביונים'. ואביון היינו מי שאין לו אפילו צרכיו ההכרחיים, ואינו מחבייש לפשוט

פתח האוצר

במדה זו של והרנות ביום זה, עושה תקונים גדולים בעולמות העליונים הקדושים, והמעין בכתבי האריו"ל יראה פעילות בוטחות בה', ועושים חסד וצדקה ביום הזה, בוראי יעורר נדבת לבו הטהור לזה, עכ"ל.

יז. הלכות מגילה (פ"ב הלכה יז), הובא כאליה רבה (סימן תרצ סק"ז), שערי תשובה (שם סק"א), ערוך השלחן (שם פ"ב) ועוד אחרונים.

יח. לשון הערוך השלחן (סימן תרצ ס"ד), ומסיים ויש טועים בזה, ולי נראה ברור כמ"שתי, עכ"ל. ואף שאין יוצאים בזה מצות מתנות לאביונים, ע"י בשרית מקדש ישראל (סימן וכו') דמכל מקום יכול ליתנו ממעות מעשר.

יט. מקור חיים (להחיות יאיר, סימן תרצ ס"ג), וכן פסק להלכה בשרית קנין תורה (ח"א סימן קלב).

כ. ע"י בשרית תשובות והנהגות (ח"א סימן קד), ולפי זה אלו העניים הכובבים לקבץ מעות לצצמם, הרי

פו. כן הוא לפי טעם המחצית השקל הנ"ל שהביא רק הטעם דפורע חובו ממעות מעשר, וע"י בשרית מקדש ישראל (סימן רט) שכתב להסתפק בזה, אי בעי במתנות לאביונים שיהא משלו דוקא, ולמעשה יש להחמיר בזה. ולפי הטעם הראשון שכתב המהר"ל שטובת הנאה אינה ממון, משמע דצריך שיהיה לו בו דין ממון, ולכן אולי אינו יוצא במעות אלו, ועל כל פנים הוי ספק לדינא, וראוי לחוש ליתן לב' אביונים ממעות שלו, לצאת ידי כולי עלמא ולכל הטעמים, והשאר יכול לחלק ממעות אלו.

פז. כמ"ש ביסוד ושרש העבודה (שער יב פ"ה) וז"ל, ז"מה נכבד היום הזה, והוא העולה על כל שאר ימות השנה במצות הצדקה, כי ביום הזה עושה אדם במצות הצדקה, תקונים נפלאים גדולים ונוראים במדות ובעולמות העליונים הקדושים לאין תכלית יותר מבשאר הימים, לכן ירבה אדם בצדקה ומתנות לאביונים אף יותר מהשנת ידו, וכל הפושט יד לטול, אף שיודעין בו שאינו צריך לטול צדקה נחתים, כי

מתנות לאביונים - פורים סימן ז אוצרות המועדים

יד, אבל עני מתבייש לפשוט יד, ורק אחרים מקבצים בשבילו מזון, ^{כא} ויש אומרים דבכל עני יוצאים.

ט) גדר של עני. ^{כב} עני נקרא כל מי שאין לו הכנסה קבועה לצורך פרנסת ביתו (לשנה אחת), ^{כג} כגון שאין לו עבודה, וגם אין לו מעות מן המוכן כדי פרנסת אנשי ביתו לשנה, ואין לו נכסים שיכול למכור. אבל נכסים הצריכים לו ולפרנסתו, כגון דירה וכיוצא בו אינו מחויב למכור, וכן אפילו יש לו פרנסה קבועה כדי הצורך, אם יש לו עכשיו הוצאות מרובות, כגון שעומד לפני נשואי אחד מצאצאיו, או שמוכרח לעבור לדירה אחרת וכיוצא בו, יכול לקבל מתנות לאביונים.

י) מתנות לאביונים לקמן או לאשה. מי שהוא בגדר עני הנ"ל, ^{כד} אף שהוא קטן פחות מגיל בר מצוה, כל שהבין שנתנו לו מעות פורים, יוצא הנותן בזה. ^{כה} וכן יוצא בשנותן מתנות לאביונים לאשה עניה. ^{כו} ומותר לאיש ליתן מתנות לאביונים לאשה.

יא) מתנות לאביונים על ידי גבאי צדקה. ^{כז} יוצאים לכתחילה מצות מתנות

פתח האוצר

שאין לו עכשיו כדי מחייתו לשנה, אסור לו לקבל צדקה, ע"י בשו"ת חלקת יעקב (י"ד סימן קלו אות ב'), צדקה ומשפט (פ"ב סי"ב וסי"ה וסק"ח), שו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קכ וקכ"ה) וצדקה ומשפט (שם סי' וסק"ח). **כה.** בן איש חי (שנה א תע"ה סט"ח).

כו. ערוך השלחן (סימן תרע"ג סי"ב) וכן החיים (שם סק"ב).

כז. אף דבמשלוח מנות אסור, כמ"ש הרמ"א (סוף סימן תרע"ה), היינו מטעם חשש סבלונות, אבל במתנות לאביונים ליכא חשש סבלונות.

כח. אף דכתגובת מהר"י ענגיל (סבת י' ד"ה היתן) כתב דלא הוי 'מתנה', אלא אם כן יודע מי מקבלו, דאם לא יודע אינו אלא בגדר 'נחיתה', דאין שום קשר בין המקבל והמשלח, ועי"ש מקור לזה מדברי מהר"ל מפראג. אבל לא משמע כן מסתימת שאר פוסקים, ע"י בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן ת"ח), וכן מנהג העולם מאז ומקדם לשלוח מתנות לאביונים על ידי גבאי צדקה, אף כשאין יודעים למי יגיע, וישפיר יוצאים בזה, וכן הוא בערוך השלחן (סימן תרע"ג סי"ב), וכן הורה הגאון בעל אבן ישראל וצ"ל דאין צריך ליתן לידי העני ממש והליכות אבן ישראל פרק נ"ח סי"ב), וגם בשו"ת שבט הלוי (חלק יא

הם בגדר 'אביונים', ויכול לצאת בהם מצות מתנות לאביונים לדברי הכל, דכל שאינו מתבייש לילך בעצמו לקבץ נדבות, הרי הוא אביון.

כ"א. ע"י בערוך השלחן (סימן תרע"ג סי"ג) דאף דעני ואביון הם שני דברים, כדאיתא בגמרא (כ"ב ס"ג ע"א ק"א): דאביון יותר מעונה מעני, ולשון אביון הוא האובה ואינו משיג, ועני יש לו כושת, והכא כתיב 'מתנות לאביונים', אפילו הכי יוצא בשניהם, דבפרשת ראה כתיב כי יהיה בך אביון וגו', כי לא יחדל אביון וגו', ואחר כך כתיב 'פתח תפתח את ירך לאחריך לענייך ולאביונך בארצך', הרי שפתח באביון וסיים בשניהם, אלמא דהכל אחד עי"ש, וע"י במועדים וזמנים (ח"ד סימן ק) מש"כ על זה.

כ"ב. דמה שאמרו חז"ל דגדר עני היינו מי שאין לו מאתים זוז, היינו בזמנם שהיה זה פרנסת אדם למשך שנה אחת, מה שאין כן בזמנינו מחשבים כפי ערך פרנסתו לשנה אחת כשיעור של זמנינו, וכדאיתא בשלחן ערוך (י"ד סימן ר"ג ס"ג א ב), וכן הוא בספר צדקה ומשפט (פרק ב' סי"ב וסי"ג) ושו"ת מקדש ישראל (סימן י"ז).

כ"ג. אבל אם יש לו פרנסה קבועה, או איזה הכנסה קבועה (כגון שיש לו הכנסה קבועה מקרובים וכדו'), אע"פ

אוצרות המועדים פורים סימן ז - מתנת לאביונים תעא

לאביונים אף כשאין המקבל יודע מי שולחו, ולכן מנהג העולם ליתן מתנות לאביונים לנבאי צדקה, המחלקים אותם לעניים. ואם לא עלתה לנבאי צדקה לחלקם להעניים בו ביום, כ"חזכו את המעות עבור העניים ביום הפורים, ע"ע לקמן (אות יט).

(יב) ליתן לגבאי צדקה המחלקו לשני עניים. כ"הנותן מתנות לאביונים לידי גבאי צדקה שגובה עבור שני עניים (דמעותו ליתנו לשני עניים בני"ל), שפיר דמי ליתן לו המעות בפעם אחת, ואין צריך מתחלה לחלק המעות, וליתן ליד הגבאי עבור כל עני בנפרד, דכיון שהגבאי מחלק אחר כך את כל הכסף שבידו, ממילא מתחלק גם כה שנותן הוא.

(יג) לצאת מתנות לאביונים כשנותן לאיש ולאשתו. אם נתן לאיש ולאשתו, או לאיש ולבנו או לבתו שהם על שלחן אחד, לדעת רוב האחרונים דיוצא בזה ידי חובת שני אביונים, דנחשב לכל אחד מהם כמתנה בפני עצמה. וכשנותן להאב ולבנו גדול שאינו סמוך על שלחן אביו, לכולי עלמא יוצא בזה חובת שני עניים.

(יד) שיעור מתנות לאביונים. שיעור נתינה לצאת בו חיוב מתנות לאביונים, לאיש אומרים דדי בשה פרוטה, דהיינו בערך 10 סענ"ט, ל"ו"ש אומרים דבעינן לכל הפחות שיעור שיוכל לקנות ג' ביצים אוכל, שהוא שיעור סעודה, או אוכל שיעור ג' ביצים, ל"דהיינו בערך דאללע"ר אחד. ואין צריך להיות דוקא מעות,

פתח האוצר

אחד, דכאחד חשיביו. ובשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סימן הפט) כתב לענין אב ובנו, דאם נתן מתנה לאב ומתנה אחרת לבנו, על מנת שאין לאביו רשות בו, יצא ידי חובתו, אבל בלא זה יש להסתפק, כיון דכל מה שיש לו שייך גם לאביו.

לא. משנה ברורה (שם סק"ב) בשם הריטב"א (ז. ד"ה תיג), וכן משמע מסחימת כמה אחרונים שנקטו בלשונם דשיעור נתינה הוא פרוטה, וכן הוא במקור חיים (רי"ש הסימן). ובשו"ת רבי עקיבא יוסף (א"ח ח"א סימן רכ"ד) כתב לבאר דלהלכה לא בעינן לא פרוטה ולא כזית, כי אם מתנה כל שהוא.

לב. מחזיק ברכה (שם סק"ב) הובא בשערי תשובה (שם סק"א), בן איש חי (שנה א פרשת תצוה פט"ו), וע"ע מש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רלא).

לג. כן הורה הגאון דומ"ץ קרית יואל שליט"א.

סימן קסח) כתב דפשוט שיוצאים בזה (עיי'ש ע"ז בסימן קסז).

כח. כדי שהנחתים יקיימו על ידם מצות מתנות לאביונים.

כט. כן הורה הגאון בעל אבן ישראל זצ"ל והלחית אבן ישראל מורים סוף טז ס"ד).

ל. ע"י במהרש"א (חידושי אגרות מגילה ז. ד"ה שדך ליה), ובררשות תהם סופר (ח"א דף קצ. ד"ה בש"ס), דיוצא בזה שתי מתנות, וכן הרא בשו"ת בנין עולם (א"ח סימן לו, כיון שספרין בזה לקיים המצוה בשניהם, ה"י גאילו ניתן לזה בפני עצמו, ולזה בפני עצמו, כיון שיוכל ליתן לו לבדו שלא התנה מהם אשתו, ולכן נחשב לשתי נתינות), והובא בכף החיים (סק"י). אבל בערוך השלחן (שם) כתב דאינו יוצא ידי חובת שני אביונים כשנותן לאיש ולאשתו, או לאיש ולבנו או לבתו שהם על שלחן

תעב

מתנות לאביונים - פורים סימן ז אוצרות המועדים

לִי אֵלָא יוצא גם במאכלים שיכול ליהנות מהם בפורים, לִי וְכֹל שְׂכֵן אִם נוֹתֵן לוֹ מִשְׁעִ"ק שיכול להחליפו בו ביום במעות מזומן, ודאי דיוצא בזה.

זמן נתנת מתנות לאביונים

טו) נתנת מתנות לאביונים קודם פורים. לִי אֵלָא יתן מתנות לאביונים קודם פורים שמא יאכלוהו מיד, לִי אִם לֹא שְׂנוֹתֵן מִתְּנוּת לְאֲבִיוֹנִים לְעִנְיֵים אַחֵרִים בְּיוֹם הַפּוּרִים. וְאִם מִקְדָּיִם וְנוֹתֵן מֵעוֹת לְעֵנִי, וְיודֵעַ שֶׁהֵעֵנִי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ מֵהֶם קוֹדֵם פּוּרִים לִ"ה שְׁפִיר יוצא. לִי וְכֹל שְׂכֵן אִם נוֹתֵנוּ לְשִׁלּוּחַ שִׁתְּנָנוּ בְּשִׁבְלוֹ בְּעֵצֶם יוֹם הַפּוּרִים דְּיוצֵא. לִי אֲךָ יֵשׁ מִחֲמִירִים וְסוֹבְרִים דְּהִנְתִּינָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּפּוּרִים דְּקוֹא וְלֹא קוֹדֵם לְכֵן, וְלִמְעֵשָׂה יֵשׁ לְהַקְלֵ כֹּל שֶׁהֵעֵנִי נִהְנֶה מִזֶּה בְּעֵצֶם הַיּוֹם.

טז) שלח מתנות לאביונים על ידי שליח והגיע לעניי לאחר פורים. לִי אִם שִׁלַּח מִתְּנוּת לְאֲבִיוֹנִים בְּפּוּרִים עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, וְהִגִּיעַ לַיָּד הַמְּקַבֵּל לְאַחַר פּוּרִים, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן זָכָה בּוֹ הַשְּׁלִיחַ לְצוּרֵךְ הַמְּקַבֵּל. לִי וְיֵשׁ אוֹמְרִים דֹּאפִילוֹ כְּשׁוֹכֵה בּוֹ לְצוּרֵךְ הַמְּקַבֵּל, אֵינּוּ יוצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ אֲלֵא כְּשֶׁהַמְּקַבֵּל יודֵעַ מִזֶּה בְּיוֹם הַפּוּרִים, דְּכִיּוֹן שֶׁשִּׁמַּח בּוֹה בְּיוֹם הַפּוּרִים, הָרִי זֶה כֹּאִילוֹ קִיבְלוּ בְּפּוּרִים. לִי וְיֵשׁ מִחֲמִירִים דְּכֹל שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיְדֵי הָעֵנִי בְּפּוּרִים לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ.

פתח האוצר

כוטשאטש סימן תרעג) דעת תורה (תרצה ס"ד), שו"ת שרגא המאיר (ח"ב סימן צט).

לג. ערוך השולחן (סימן תרצו ס"ב).

מ. כן משמע במחצית השקל (שם סק"א). וכן כתב הערוך השולחן (ס"ב), וע"י בשו"ת להורות נתן (ח"ג סימן לח), ובשו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן קסז) כתב לענין פשוט דאף דהנתינה ביום הפורים הוא שלמות מצוה יותר, מכל מקום אין זה ריעותא בגוף התקנה, עכ"ל.

מא. שו"ת מהר"י אסאד (סימן רז), וע"ש דאם זכה בו לצורך המקבל יצא ידי חובתו, הן לענין מתנות לאביונים, והן לענין משלוח מנות, דוכין לו לאדם שלא בפניו, וכאילו הזוכה הוא שליח לקבלה של רעהו, ואף שאין מגיע ליד רעהו אלא לאחר פורים.

מב. כן הוא בשו"ת שרגא המאיר (ח"ג סימן קיב). אבל מדברי המהר"א משמע דיוצא בכל ענין אף שאין העני יודע מזה ביום הפורים.

מג. שו"ת התעוררות תשובה (א"ח סימן הצ), כיון שאין לו במה לשמוח בפורים. ומדבריו משמע דאף

לד. פרי מגדים (שם משבצות זרב סק"א) ומשנה ברורה (סק"ב).

לה. שו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן קסז אות ג), וע"ש דמשע"ק שיש לו כיוסו כסף, אבל התאריך הוא לאחר פורים (העו טשעק), מצוה צדקה בעלמא יוצאים בו, אבל לא מתנות אביונים, וגם בכל השנה אם ישנם עניים שצריכים עזר לשעה, ואינם יכולים לעשות מזה כסף. אז יש חיוב צדקה לאלתר, ואינו יוצא בזה. ועוד כתב (שם אות ה) דגם מי שאין לו כסף בבאנק, אבל יש לו אשראי, והבאנק מוכן לפרוע היטשעק'ס, מסתברא דגם באופן זה הוא מקיים המצוה, דהא סוף סוף מגיע לעני בגומא שלו.

לו. מנן אברהם (סק"א) בשם ספר המאור.

לז. מחצית השקל (שם).

לח. פרי מגדים (סימן תרצה אשל אברהם סק"ג), וכן כתב בשו"ת מהר"א (א"ח סימן רד וסימן חז) שו"ת בית שער (א"ח סימן שפא) לענין משלוח מנות ומתנות לאביונים, וכן משמע באשל אברהם

תעג

אוצרות המועדים פורים סימן ה - מהצית השקל

(ז) ליתנו בליל פורים, או ביום לפני קריאת המגילה. אף דאין מקיימים מצות מתנות לאביונים כשנותן קודם פורים (כ"ל), ^{כ"ד} מכל מקום בליל פורים יכול לקיים מצות מתנות לאביונים, ובפרט כשיודע שלא ימצא עני ביום. ^{כ"ה} וכמו כן יכול לקיימו מיד בבוקר אפילו לפני התפלה, אבל לכתחילה יש להדר ולקיימו ביום אחר קריאת המגילה.

(ח) לשנות מעות פורים. ^{כ"ו} אין הגבאים רשאים לשנות מעות פורים לצדקה אחרת, אבל העני עצמו יכול לעשות במעות הללו מה שירצה, ואין צריך להשתמש בו לצורך סעודת פורים דווקא. ^{כ"ז} ומי שהכין קודם פורים מעות לחלקם לצדקה במשך הפורים, ולא הספיק לחלק הכל, יחלקם לצדקה אחר כך (במשך השנה), ולא יחזיקם לעצמו. ^{כ"ח} גבאי צדקה שנתערבו לו מעות פורים בשאר מעות צדקה, אין מעות הפורים בטל בתוכם.

(ט) אין לו עני. ^{כ"ט} במקום שאין שם עניים, יפריש מתנות לאביונים לעצמו, ויחלקם לעניים לאחר פורים. ובזמנינו יכול להתקשר על ידי טעלעפא"ן לחבירו (או לאיזה גבאי צדקה) ולמנותו שליה ליתן מתנות לאביונים בעבורו.

פתח האוצר

לחלקם לצדקה, מכל מקום אסור להחזיק המותר לעצמו, ע"י בבית יוסף בשם הגהות אשר"י, הובא במגן אברהם (סק"ד), דמעו"ת שחשב בלבו לחלקם לצדקה אסור לשנות. וע"י במגן אברהם שצ"ח למה שכתוב בשלחן ערוך (יו"ד סוף סימן רנ"ח, וחו"מ סימן ר"ב סעיף ח) דיש לצדקה דין הקדש וחייב לקיים מחשבתו, דצדקה נדר הוא, וכת"ב (דברי הימים ב כ"ט לא) 'כל נדיב לב עולות', מה הקדש בלב הוה הקדש הוא הדין לצדקה, פרי מגדים (סימן תרצ"ד אשל אברהם סק"ד).

מ"ח. פרי מגדים (שם).

מ"ט. שלחן ערוך (סימן תרצ"ד סעיף ה).

א. רמ"א (סימן תרצ"ד סעיף א).

אם ידע מזה, אין לו שמחה כל כך כמו במקבל המעו"ת עצמם.

מ"ד. פרי מגדים (סימן תרצ"ד אשל אברהם סק"א), ועי"ש דרשאי ליתן מתנות לאביונים אפילו בתענית אסתר, וכל שכן בליל י"ד, כדי שיכין סעודה לפורים, ורק קודם לכן לא יתנו כמ"ש המגן אברהם. וכן הוא בשו"ת רבי עקיבא יוסף (ח"א או"ח סימן רנ"ח), ועי"ש דכן יעשה אם יודע שאם יתן לעני רק בשחרית, לא ימצא העני ליקח בזה המעות לצרכי סעודת פורים.

מ"ה. ע"י מ"ש"כ לקטן (סימן י"א אות טו).

מ"ו. שלחן ערוך ורמ"א (סימן תרצ"ד סעיף ב).

מ"ז. אף דאינם בכלל 'מעו"ת פורים' דאסור לשנותם, כיון דלא נגבו לצורך מעו"ת פורים, אלא הכינם

בענין האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם [מגילה טו.]

חיים ישעי' קעניג

אב"ד דקהל חשק שלמה דיאקע, ומח"ס שו"ת חקי חיים ו' חלקים
ברוקלין נוא יארק יצ"ו

בס"ד, יום ט"ז תמוז תשס"ב לפ"ק.

לכבוד ידיד נפשי היקר באנשים, ריכא בר ריכא, חובר חיבורים מחוכמים, בנש"ק,

מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א, ברוקלין יע"א.

אחדשה"ט באהבה. מכתבך הנאים הגיעני - והנני במענה.

(א) אם יש חיוב יותר לאומר דבר בשם אומרו - כששומע הדבר מפי הגברא בעל המאמר, או אפילו כשרואה נדפס בשמו באיזה דברי דפוס, החיוב עליו כמו אילו שמע מפיו.

(ב) אם ששמע אותו חידוש עצמו משנים, מוטל עליו החיוב לאמרו בשם שניהם.

הנה כבר דנתי בענין זו בספרי שו"ת חקי חיים ח"א חלק חו"מ סימן י' - מקור ההלכה הוא במסכת מגילה דף ט"ז ובאבות פ"ז מ"ז - עדיף מיניה מובא במסכת חולין ק"ד ע"ב, כששכח התנא להזכיר שם אומרו, תני משנה יתירה לקיים מאמרם שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, עיי"ש.

במגן אברהם או"ח סימן קנ"ז ס"ק ב', העלה טעם חדש מה שאינו מובא בש"ס, דכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו, עיין בהגהת הגר"ף [הגר"ר ישעי' פיק] שהערה שם דמה שציין ללאו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא, הוא מצוי בילקוט משלי - ובשו"ת נודע ביהודה תניא חלק או"ח סימן כ' מראה באצבע שמצוי מאמר זה במדרש תנחומא פרשת במדבר, עיי"ש. - לכן טעם המובא בש"ס שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, פשיטא שאין נפק"מ אם שמע מפי הגברא שחידש זו שייך לו, ובין אם כבר נדפס באיזה ספר, דמ"מ מקרב הגאולה אם אומרו בשם אומרו - אולם לטעם הכי משום אל תגזול דל וכו', יש לומר דכיון שכבר קנה מקומו בהספר שנדפס בשמו, לא שייך בו גזילה, וד"ל.

(ב) כששמע אותו חידוש בעצמו משני בני אדם, מוטל עליו החיוב לאמרו בשם שניהם, אי ממעם מביא גאולה לעולם - ובין ממעם גזילה, כבכל דבר, כי בש"ס חולין הנ"ל המדובר הוא בית שמאי ובית הלל, הלא הם לא היו יחידים - ואי משום דלא פרט כל אחד מהם מפני שאי אפשר כי רבים המה הזכירים בכלל, וד"ל.

ומסתבר כמעלתך שיש לומר מקודם בשם אותו שחידש הדבר במקדם - כי נודע מספ"ק דהחידוש נתייחס למי שחדשו ראשון, שהוא הביא החידוש לעולם העשייה, וזה הראשון זכה בהחידוש. - כעין זה בנועם אלימלך ובדרשות חת"ס על מאמרם ריש חולין דף ז' [ע"א] כמה נפיש גברא ממשה ושתין רבוון - והדברים עתיקין. אבל באין ידוע איזה חדשו ראשון - אז אין נפק"מ ההקדמה, העיקר שיאמר בשם אומרו.

חשתי לענות לך, אף שאיני בקו בריאות השלימות, כי אהבה דוחקות.

ידידך דוש"ת בלונ"ה

חיים ישעי' קעניג

אגב מילי דבדיחותי - ידוע מאמרם אילו שמרו בני ישראל שתי שבתות מיד נגאלו - שתי שבתות מכוונים לשבת הגדול ושבת תשובה, שכל רב דורש מעניני דיומא, אבל אם אינו יכול לוקח דרשה מאיזה ספר, ובוש לומר בשם אומרו - לכן מעכב הגאולה, וד"ל.

עוד בענין האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם

אל מעלת כבוד הרב הגאון

כבוד הרב שמואל דוד בערקאוויטש שליט"א.

הנני בזה במענה כמה דבדק לן מר בכיאר החילוק בין ב' מאמרי חז"ל בענין האומר דבר בשם אחרים, שפעם אחת אמרו שמביא "גאולה לעולם" ופעם אחר אמרו כי "שפתותיו דובכות בקבר". ועוד עורר מדוע אצל "מביא גאולה לעולם" כתב הגמרא "כל האומר דבר בשם אומרו" ומשמע שאפילו אומר דבר בשם עם הארץ, משא"כ אצל שפתותיו דובכות הקבר כתב הגמרא "כל תלמיד חכם" כו'.

ונראה לי שקושיא חדא מיתרצתא בחבירתה, דשפתותיו דובכות בקבר לא שייך רק בתלמיד חכם, משא"כ מביא גאולה לעולם שייך גם בעם הארץ, ולכן שם נאמר רק "בשם אומרו", ובמימרא האחר נאמר לענין תלמיד חכם!

ואגב, יש להביא דבר צחות שראיתי בספר גן יוסף להגאון בעל מח"ס פרדס יוסף ז"ל, וז"ל: פעם אחת בא אל הרב [הגאון רבי מאיר] שפירא ז"ל מלובלין בחור אחד לדבר איתו בדברי תורה, ושאל אותו מהרש"א קשה, ואמר לו הרב מהרש"א קשה לא נמצא, וניתי מפר ונחזי. וכשהביאו באמת לא היה נמצא כלל כדבריו, והרב שהיה לו תרעומת עליו על שהולך בתורה בדרך עקום, אמר לו מוסר בפקחותו, גם מעשיך עכשיו גרמו שהמהרש"א ישאר עם פה פתוח ומשיח יעמוד על רגל אחד. ואמר לו הכוונה, דבבכורות (דף ל"א ע"ב) איתא כל שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובכות בקבר, גם איתא באבות כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ואתה כשהתחלת לומר "המהרש"א אמר", פתח המהרש"א ז"ל פיו הקדוש, ומשיח כששמע שאומרים בשם אומרו הגביה רגלו לילך ולהביא גאולה, אבל באמת כשהמהרש"א לא אמר כלל, דבר הזה, נשאר המהרש"א עם פה פתוח ומשיח נשאר עומד ברגל אחד, ע"כ דברי פי חכם חן.

*

ובנוגע להערה בדברי רש"י בזה"ל "מהיכ"ת שהתנא שכח שמו. אפשר שבכוונה לא הזכיר שמו בתחילה, וחזר והזכיר שמו כדי לאשמועין הצריך לומר דבר בשם אומרו, וצ"ע", לדעתו זה אינו קושיא, דאם היה זוכר הי' מזכירו תחילה. אבל ראה זה מצאתי לאחרונה במאמר "צצים ופרחים" (להג"ד אברהם מייזעלס שליט"א ממאנטריאל, אב תשע"ח) שכתב וזה לשונו: דבר זה מובא בש"ס חמשה פעמים, חולין ק"ד ע"ב, ברכות מ"ג ע"ב, שבת ק"ג ע"א, כריתות כ"ג ע"א, נדה י"ט ע"א, וכן כדוגמתה בבב"א חולין קל"ז ע"א, ופלא שלא מצינו כדוגמתה בכל הש"ס בשום תנא אחר, ועוד לתמי' בלשון רש"י חולין ק"ד, שכ' ע"ז והתנא שכח ולא הזכיר שמו בתחילה וחזר והזכיר שמו.

וראיתי תירוץ נפלא בס' הנותן אמרי שפר, פ' תצוה, ובקיצור הדברים, כי הנה רבי יוסי (שבת דף ק"ח ע"א) ביקש יהא חלקי ממתני בדרך מצוה, וכן אירע שר"י נח נפשי' ונשפך דמו על יחוד השם כמבואר בגמ' מו"ק כ"ה ע"ב, ובגמ' ב"ק ס' ע"ב איתא כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו, ולכן כשגשנו הלכותיו בביהמ"ד השכיחו את לו שמו ושנאה כסתם משנה. ואולם בגמ' הזכירו את שמו לאמר, מאן תנא קמא רבי יוסי, והמעם כמבואר בגמ' חולין ק"ד ע"ב, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ודפח"ח.

ובזה אצא ואומר שלום רב.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום ג' שנכפל בו כי טוב לסדר למען ייטב לך והארבת ימים (כי תצא) תשע"ח לפ"ק

¹ הערת המעתיק: נראה עוד, כי המאמר דהאומר דבר בשם אומרו מיירי ממילי דעלמא, כמו שהיה אצל מרדכי ובגתן ותרש, משא"כ המאמר דשפתותיו דובכות בקבר, דמיירי רק מדברי תורה, דבעניני חול אין שום מעליותא שיהא שפתותיו דובכות בקבר. - אמנם הרה"ק רבי יצחק מראדוויל ז"ע אמר (הובא בספר אור יצחק), שכל תלמיד חכם רוצה שילמדו אותו תורה שנגלה על ידו מהמקור העליון, ועי"ז יש לת"ח עליה בעולמות העליונים וזהו מ"ש (אבות ו, 1) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה "לעולם", היינו לזה הת"ח, עכ"ד

דברי תורה לפרשת יתרו תשפ"ד לפ"ק

כתיב בפרשתן (שמות יט, י) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקַדְשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָסוּ שְׂמֹלֹתָם, ובאמצע קריאת התורה עלה בלבי קושיא, והלא נאמר בפרשת עקב (דברים ת, ד) שְׂמֹלֹתֶיךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיָךְ וְרַגְלֶיךָ לֹא בָצָקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה, ופירש"י: ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגוהצים, ואף קמניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לכושן עמהם, כלבוש הזה של חומט שגדל עמו, עכ"ל. וא"כ לכאורה קשה למה הוצרכו לכבס שמלותם, אם כבר נתכבס ממילא ע"י הענני כבוד.

ואמרתי לתרץ שכל זה התחיל רק לאחר מתן תורה, משא"כ קודם מתן תורה הוצרכו לכבס בעצמם, ולכן בא הציווי לכבס לכבוד מתן תורה. והרה"ג ר' מרדכי היימפעלד שליט"א אמר לי לתרץ, שיש לומר דהכיבוס הוא ענין רוחני, וכבסו שמלותם קאי על הנשמה, והוא תירוץ נחמד¹.

ובינותי בספרים, ומצאתי שכבר עמד בזה בספר 'מעמד הנבחר' (עמ' שפ"א, הערה רפב) בשם בס' משענת משה בפרשתן בשם צדיק אחד, וכתב ונראה ליישב קושיא זו בפשיטות בשני אנפין. א. לפי"מ דמבואר באבן עזרא (שמות י"ג כ"א שם ט"ו כ"ב וע"ע בפירוש הטור שם) שנסתלקו ענני הכבוד מעת קריעת ים סוף ולא חזרו עד שעה שכבר נמצאו ישראל במדבר סיני, וכעו"ז כתב הגר"א ז"ל באדרת אליהו (תשא לד י"ג). ב. לפימ"ש חז"ל (דברים רבה ז י"א) דשמלתך לא בלתה לא נאמר רק באלו הבגדים שקיבלו ממלאכי השרת בשעה שאמרו נעשה ונשמע (עי' בפרק כ' שם במעמד הנבחר), וא"כ לפני מתן תורה שפיר נצרכו לכיבוס בגדים.

וכן מובא בס' דרך שיחה שהגר"ח קניבסקי זצ"ל נשאל על זה, ותירץ די"ל שזה הענין שמגהצים אותם היה רק אחר מתן תורה, וחזר השואל והקשה הא כתיב שמלתך לא בלתה וכו' זה ארבעים שנה, והשיב דקרוב לארבעים שנה זה גם נחשב מ' שנה, ע"כ.

שוב מצאתי שכן הקשה ג"כ בספר בית הליל לחמיו של החפץ חיים, בדרוש לחג השבועות שנת תרמ"ה לפ"ק, והאריך שם בנועם דבריו ע"פ דרוש לבאר כי ענין כיבוס הבגדים רומז לנקיון ממדות רעות, עיין שם באורך.

¹ ובמקום אחר הארכתי מזה, ממה שמצינו אצל משה רבינו ע"ה כתיב (במדבר טז, ה) שאמר בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו וגו', ודקדקו בספרים למה אמר "בוקר ויודע", ובספר דברי אש כתב בזה ענין נפלא, שהצדיקים מכבסים נשמות בלילה, וזה שאמר משה רבינו ע"ה בוקר ויודע ה', כי אחר שיעבור הלילה יתכן שיתכבס נשמותיהם בקדושת אהרן כהנא קדישא, ולא יפער עוד פיהם לחלוק על כהונתו, עיי"ש. ובזה ביארתי מאמר רש"י התמוה בפר' בהעלותך, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, דהיינו שלא היה ישן בלילה כדי לרחוץ הנשמות. והנה קרח ועדתו היה ערים כל אותו הלילה בדברי ליצנות, וכמו שכתב רש"י עה"פ (במדבר טז, יט) "ויקהל עליהם קרח" בדברי ליצנות כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותם, כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד, איני מקפיד אלא בשביל כלכם. אלו באין ונוטלין כל הגדולות, לו המלכות ולאחיו הכהונה, עד שנתפתו כולם, עכ"ל רש"י. נמצא שלא יכלו לרחוץ את נשמותיהם, וממילא מתו בבוקר הבא. ובזה אמרתי הענין שהמזן הרשע היה ער כל הלילה, ואכמ"ל.

ALEXANDER KNOPFLER

1564 - 48 STREET
 BROOKLYN N.Y. 11219
 TEL: (917) 755-4864
 FAX: (718) 437-3388

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

בלאאמ"ז הגה"צ מוהר"ר יצחק נפתלי קנאפפלער זצוק"ל
 אבדק"ק משילע יצ"ו, ומח"ס קני המנורה
 ונכד מוהר"ר רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל
 אבדק"ק טיניע יצ"ו, ומח"ס מגורת אהרן
 ולמעלה בקודש עד רבינו הרמ"א ועוד, זי"ע ועכ"א

הערה לגליון פרדס יהודה – פרשת יתרו תשפ"ד

אל מעלת כבוד הרה"ח המפואר, שבחו מי ימלל, אין גומרין עליו את ההלל, כבוד שם תפארתו

מוה"ר יהודה זבולון הלוי קלימניק הי"ו

מח"ס "שמח זבולון", ומו"ל מדי שבוע בשבוע הגליון היפה הנקרא "פרדס יהודה" על שפת אידיש המדוברת, כדי שאנשים נשים וטף יוכלו לקרות בו, ענינים יפים על פרשת השבוע, אשרי לך ואשרי חלקך שממשיך זה ט"ז שנים כולם שוין לטובה בהופעת הגליון כדי לזכות את כלל ישראל בכל העולם כולו, אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב.

וראיתי בגליון השבוע לפרשת יתרו תשפ"ד, שעמד על מה דכתיב (שמות יח, מז) בלשון יחיד פי יהיה להם דְבַר בָּא אלי וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֲקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרֹתָיו, ולמה לא נאמר בָּאִים אֵלַי.

והגני להוסיף מה ששמעתי מכ"ק אדמו"ר בעל ברכת שמים מקאשוי זצ"ל, שאמר בשם גדול אחד שמענת יתרו למשה רבינו היתה, מדוע אתה יושב "לכרך", כלומר רק עם בעל דין א' שלא בפני בעל דין חבירו, והרי הלכה פסוקה הוא (בשוי"ע חו"מ סימן י"ז סעיף ה') שאסור לדיין לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חבירו^ט. וע"ז השיב לו משה רבינו (פסוק ט"ז) כי יהיה להם דבר בא אלי, התחיל בלשון רבים "להם", וסיים בלשון יחיד "בא אלי", דהיינו שיש "להם" דין ודברים, אבל באים לבדם, והטעם שבאים לבדם הוא משום שאינם באים להוציא ממון מאחר, אלא אדרבה כל רצונם ומאוויים ליתן לאחר, וע"ז באים לדון מי הוא המחויב לקבל הממון, ובוה שפיר מותר לשמוע דברי בעל דין א' שלא בפני חבירו. – וכידוע המעשה בחז"ל (בראשית רבה לג, א. ויק"ר כו, א – הובא במהר"י שטייף פרי יתרו אות מ"ג) באלכסנדר מוקדון, שאחד מכר שדה לחבירו ונמצא בו אוצר, וכל אחד לא רצה ליקח האוצר מטעם חשש גזל, עד שפסק הדיין שבניהם ישאו זה לזה, ויהיה האוצר לשניהם בשוה, ואם כן לדינים כאלו אין מן הצורך שיבואו שני הבעלי דינים אלא די באחד שיבוא לשאול איך הוא הדין וההלכה.

ואסיים בברכת, שהשי"ת יעזור שתוכל להמשיך בעבודת הקודש להפיץ תורה ועבודה על פני תבל בגליוןך החשוב, ולרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציק עד ביאת משיח צדקינו אמן ואמן.

הרי כה דברי ידידו

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

מוצש"ק יתרו תשפ"ד

^ט ומקורו בברייתא פרק שבועת העדות (לא) מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו תלמוד לומר (שמות כג, ז) מדבר שקר תרחק, ובפרק קמא דסנהדרין (ז) מייתי לה מדכתיב (דברים א, טז) שמוע בין אחיכם, וכמ"ש הב"י שם בפירושו הארוך.

הערה לגליון נועם הליכות - גליון ט"ו [אדר א' תשפ"ד]

אל מעלת כבוד ידידי היקר, נועם הליכות ונועם המדות, ת"ח ובקי, מופלא ומופלא בתורה ויראת שמים, כש"ת

מוה"ר אברהם זאב אריאל שליט"א

מו"ל הגליון הנפלא "נועם הליכות" ושאר חיבורים

אחרי שים שלום טובה וברכה.

קיבלתי לנכון הגליון הנפלא 'נועם הליכות' לחודש אדר א' תשפ"ד, ונתמלא הבית כולה אורה ונעימה, ולמען תת אות כי עיינתי בדבריך, הנני להעיר כמה שכתב שם דיש נידון בפוסקים אם אפשר לצאת מצות לחם משנה ממה שגדול הבית מברך, אע"פ שאין המסובים מברכים על לחם משנה, ויש מן הפוסקים שהעירו דאם בני הבית מברכים על לחם שלהם אין מקיימים לחם משנה אלא צריכים לצאת בברכת הבוצע.

ואכן זהו הקרבן נתנאל על הרא"ש (פסחים פ"י סימן ט"ז אות ה') שכתב וז"ל: וכן בשבת אם רצה כל אחד לאכול מכברו צריך שיהא לפניו שתים משום לחם משנה. ומכאן נראה כשהמסובין צריכין לכברו של בעה"ב בשבת ויו"ט צריכין לכוין לצאת בברכת המוציא. כמו בקידוש. ובעה"ב צריך לכוין להוציא המסובין דבעינן דעת שומע ומשמיע ואז הוא כאלו כל המסובין היו בוצעים על לחם משנה כמו שמוציא הבעה"ב את המסובין בכוס של קידוש ודי להם בעניית אמון. ה"ה בברכת המוציא עכ"פ בשבת אם אין להמסובין לחם משנה יענו אמון ולא יברכו ברכת המוציא וכן מצאתי בשו"ת בכתב [יד], עכ"ל. ובמנהג ישראל תורה (עמ' ש"כ) הביא שכ"כ בכף החיים, ובקצות השולחן כתב שכן דעת השו"ע הרב בעל התניא, וכן היה נוהג החתם סופר.

אמנם אנו אין נוהגין כן, ואף דאין לחם משנה לפני המסובין רק להבעה"ב, המסובין מברכין בעצמם ברכת המוציא, ויוצאין יד"ח לחם משנה ע"י גדול הבית, וכמו שכבר הבאת בשם אשל אברהם, והביאו ג"כ במנהג ישראל תורה שם, דא"צ לצאת בברכת המוציא של המברך, ודי להם לשמוע ברכת המוציא מהבוצע, וזוהו יוצאין יד"ח לחם משנה. וכ"כ בהדרת קודש (דף י"ט) כתב דלא שמענו ולא ראינו מרבנן קשישאי צדיקים וגדולי הדור שידקדקו שישמעו הנשים ברכת המוציא כדי לצאת יד"ח לחם משנה, עעו"ש שהאריך בדבר.

ובענין אם אפשר לקיים מצוות לחם משנה על פרוסות לחם, ובענין השאלה המצויה בשלש סעודות בביהמ"ד שנותנים לחמים המדובקים זה בזה, והשאלה הוא אם צריך להפרידם.

עיינ במעמי המנהגים (עמ' קמ"ב, בקונטרס אחרון) שכתב וז"ל: בלחמים הנדבקים יחד בכוונה ואופין אותם כן ביחד, צ"ע אם כשמפרידן אח"כ מקרי שלימות (מחה"ש שם). ובספר ארחות חיים שם כ' בשם ס' מנחת פתים שכ' להוכיח דמקרי שלם בכהאי גוונא, ובשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"א סוס"י קס"ז כתב דב' חלות שנתדבקו זל"ז באפייתן, כיון שדעתו להפרישן זמ"ז אין חיבור, ויוצא בהן ידי חובת לחם משנה גם בהיותן דבוקין ע"ש, (ועי' סימן קס"ח סעיף ב' וסעיף ג'), עכ"ל.

וזכרתי ימים מקדם מהרבנים בדור הקודם דה'סעקשאן חלה' יכולים בשעת הדחק לבצוע לחם משנה על ב' פרוסות שלימות מהם, מפני שכל פרוסה ופרוסה נקרא דבר השלם. וכן מובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן י"ג אות ט"ז) לצדד בשעת הדחק, וז"ל: ויש לצרף ג"כ, מה דאיתא בספר משיב דבר (ס"י כ"א) מהגאון הנצי"ב ז"ל (הובא בשד"ח, מעי' הל' כללים כלל כ"ז) אודות המנהג בבית זקנו הגאון ז"ל, בהתאחר אחד מהמסובין בשבת או ביום טוב, נותנים לו שתי חתיכות ללחם משנה, והקשו

* וכ"ה בספר מנהגי בעהחת"ס (פרק ה', עמ' מ"א) בצע ובירך ברכת המוציא והמסובים ענו אמון, ולא ברכו בפני עצמן, וכן בכל יו"ט.

החברים דוה לא חשוב לחם משנה, והוא כתב לחלק, דהעיקר תלוי, איך בא הלחם לפנינו, אם בא הלחם שלם, או אפילו פרום, אם נפרם ונקטן מכמותה, מיקרי חסר, אבל אם בא פרום לפנינו, ולא נשתנה מכמות שהי' מקרי לחם שפיר, וכן בסעודת מ"ז הגאון, לא פרם הרב לפנינו, אלא נתן לו מאשר מצא שתי פרוסות, וכה"ג מיקרי שפיר לחם, לקיים בהם לחם משנה עיין שם, והנה אף דכל זה, כתב רק לצדד בשעת הדחק כנ"ל, מ"מ בנוגע לפת הב"כ, שפיר יש לצרף זה, כיון דשכיח דמביאים הרבה חתיכות של פהב"כ לפנינו, לומר דיוצא בזה ג"כ חומרת לחם משנה, עכ"ל.

ובזה אצא ואומר שלום רב, בברכת צלח ורכב

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום ג' שנכפל בו כי טוב לסדר כי תשא את ראש, ח"י אדר א', שנת תשפ"ד לפ"ק

הערה לגליון "דרך אמונה" - משפטים תשפ"ד לפ"ק

אל מעלת כבוד עורכי הגליון הנפלא 'דרך אמונה' הי"ז

המוזכים את הרבים מדי שבוע בשבוע, עם פנינים יקרים על פרשת השבוע, מלוקט משיחותיו של

הרה"צ רבי מאיר איתמר ראזענבוים שליט"א,

אשרי להם ואשרי חלקם שמזכים את הרבים בכל העולם כולו

הנני נמנה בין הקרואים הנהנים מן הדברים הנפלאים המובאים בהגליון מדי שבוע בשבוע בשפה ברורה ובנעימה, בלשון צח וקל וגם אני מפיץ את הגליון בכל שבוע לבערך שבועים משפחות כן ירבו, ולמען תת אות כי עיינתי בו, אכתוב הערה קטנה, בענין מה שהובא בשבוע זו פרשת משפטים תשפ"ד על הפסוק אחרי רבים להטות, בענין דבני ישראל אינם בטלים ברוב האומות, דאינם בגדר ספק, והובאו דברי המדרש, וגם סיפור מהבע"ש ממיכלשטארט.

ויש להוסיף על זה שכן מפורש ענין זה בספר תורת משה להחתם סופר פר' משפטים עה"פ לנטות אחרי רבים להטות וציוין שם סימן כוכב, כי הוא מס' שיר מעון לנכדו הגאון בעל התעוררות תשובה זצ"ל, וז"ל: יש לפרש על פי מה ששאל אחד מהאומות העולם, כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, ורוב עובדי עבודה זרה המה, ואתם חייבים לילך אחריהם. אלא דדין זה הוא בדבר שיש בו סברות וצדדים וטעמים לכאן ולכאן, אולינן בתר רוב, אבל בדבר ברור לנו אפילו אלפי אלפים אומרים נגד הברור וידוע לנו אין שומעין להם, ואנו יודעין שהי' אלקינו הוא אלקים אמת ותורתו אמת על פי מה שבעינינו ראינו וקבלנו בסיני או אין שייך לילך בתר רוב, וזה שאמר לנטות בדבר שיש נטיה וצדדים לכאן ולכאן, או אחרי רבים להטות, משא"כ בדבר ברור, עכ"ל".

ובזה אצא ואומר שלום רב, חזקו ואמצו להמשיך בעבודת הק' לזכות את אחינו בני ישראל בדברים הנחמדים מפז ומפנינים, ביתר שאת וביתר עוז, עדי נזכה כולנו במהרה לישועתן ושמחתן של כל ישראל בביאת משיח צדקינו במהרה ובימינו אמן ואמן.

הכ"ד, אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום ג' שנכפל בו כי טוב לסדר וזאת התרומה, תשפ"ד לפ"ק

^א ועיין בספר ויואל משה (מאמר א', מאמר שלש שבועות, סימנים קנה, קנז, קסה, קעא, קעג) שהאריך מאוד בענין בדין אחרי רבים להטות, וצלל שם במים אדירים כדרכו והביא כל השיטות והפירושים, ואין כאן מקומו להאריך ולהעתיק הדברים, והלא הם כתובים על הספר, וספר תורה מונח בקרן זוית, כל מי שרוצה יבוא ויטול. והפלא ופלא שרבינו ג"כ לא הזכיר את דברי החת"ס.

דברי תורה לפרשת תרומה תשפ"ד לפ"ק

ובו יבואר כמה טעמים למה לא בנה משה רבינו בעצמו את המשכן

כתב בספר פנים יפות, וזה לשונו: איתא ביומא בפ' בא לו דף ע"ב (ע"ב), ר"י רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתיב ועשו ארון עצי שטים, מכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו, פירש"י (ד"ה מצווין) ואף על גב דקראי לאו בהאי סידרא כתיבי אסמכתא בעלמא הוא דקאמר, פירוש דאין זה הארון שעשה משה דקודם עליתו אל ההר, כדכתיב בפ' עקב (דברים י, א) ועשית לך ארון עץ, נראה דהקושיא הוא משום דמציינו בכל מלאכת המשכן שהיה הציווי למשה עצמו, כדכתיב ועשית מגורת זהב מהור וכן ועשית שלחן עצי שטים ועשית את הקרשים למשכן, ואף שנתן למשה רשות לעשות ע"י שליח כדכתיב ועשו לי מקדש וגו' ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וגו', מ"מ היה לו לעשות בעצמו דק"ל (קידושין מא א) מצוה בו יותר מבשלוחו, היה אפשר לומר דהטעם הוא מפני שאמרו בפ' עשרה יוחסין (שם ע א) כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לו לעשות מלאכה וכו', אבל באמת הוא דמלאכת מצוה מותר כמ"ש שם בהא דאמר ר"נ פורתא דגונדריתא עבידנא דהיינו משום מצות מעקה מותר לעשות לו מלאכה, וכמו שהוכחנו שם וכן מוכח מזה שעשה משה בעצמו קודם עליותו בהר וכמו כן היה יכול לעשות בעצמו המשכן וכל כליו, וצ"ל דכיון שאחר שירד משה מן ההר ולמד התורה לכל ישראל כאשר אמרו קרב אתה ושמע וגו' ואת תדבר אלינו (דברים ה, כד) ואחז"ל בר"פ אלמנה ניוזנת (כתובות צו א) כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים, והטעם בזה מפני שהם מצווים לעשות מלאכתו, וכיון שכל כוונת משה היה לקרב את ישראל להיות מורא שמים עליהם, כדכתיב (דברים י, יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך לכך לא נמנע מלעשות המשכן ע"י אחרים, עכ"ל.

ואולי יש לומר עוד, על פי מה שאמרו חז"ל (ברכות לב:) אמר רבי יוחנן כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר (ישעי' א, טו) ידיכם דמים מלאו, ע"כ. וזהו אפילו אם הרג בשוגג, וכמו שנפסק בשולחן ערוך (או"ח הל' נשיאת כפים סימן קכ"ח סעיף ל"ה) כהן שהרג את הנפש, אפילו בשוגג, לא ישא את כפיו אפילו עשה תשובה. הגה: וי"א דאם עשה תשובה נושא כפיו, ויש להקל על בעלי תשובה, שלא לנעול דלת בפניהם, והכי נהוג (טור ורש"י והרבה פוסקים אגור וכו'), ע"כ. וא"כ דכיון שמשה רבינו הרג את המצרי, אף שהיה בדין ולא הוצרך לעשות תשובה על זה², עם כל זה החמיר על עצמו שלא לעשות בעצמו מלאכת המשכן, רק הניח אחרים לעשותו

² ועיין בספה"ק אור המאיר על שיר השירים, שכתב בתו"ד וז"ל: ומי לנו גדול ממשה רבינו עליו השלום בהרגו את המצרי הסכיל עשות ונתחייב גלות, הגם שרבותינו ז"ל (שמו"ר א, כט) נתעוררו ודרשו על פסוק (שמות ב, יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, ולכן הרגו כאלו כאלו אין שום חטא בא על ידי הריגת המצרי, עם כל זה מציינו להאר"י זללה"ה, וזה לשונו משה הרג המצרי קודם זמנו וחטא בזה ונתחייב גלות, כמו שכתוב (שמות כא) ושמתו לך מקום אשר ינוס שמ"ה אותיות מש"ה, עכ"ל.

[ועיין בפרי מגדים סימן קכ"ח אשל אברהם סוף אות נ"א, בשם הצידה לדרך, שגם אם הרג גוי לא ישא את כפיו]. ואף שלא הרג בידים רק בשם המפורש, עיין בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סימן צ"ח) שכתב וז"ל: שאלה ההורג נפש ע"י שם או כישוף מהו. תשובה אפשר דכיון דבדבורו עבד מעשה הו"ל דומיא דמימר וכזורק חץ להורגו ועליהם נאמר חץ שחוט לשונם, עכ"ל. וכ"כ מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן קצ"ט) וז"ל: וע"ד מי שהרג נפש מישראל ע"י שם או כישוף פשיטא מלתא דחייב כמו שהבאת בשם תשובת הל"ק"ט ח"ב סי' צ"ח ומעמ' נ"ל דקרא כתיב ומכה אדם יומת. והנה במרע"ה מצינו שהכה בשבט פיו ובשפתיו המית רשע כמאז"ל ופירש"י הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת כו' שהרגו בשם המפורש וכתוב ביה לשון ויך את המצרי א"כ גם כה"ג במשמע ובכלל מכה אדם יומת הוא כיון דבדיבורי עבד מעשה היינו הורגו בידים וחייב עליו כנ"ל, עכ"ל.³

ושוב מצאתי בתורת משה להחתם סופר (ריש פר' תצוה, עה"פ ואתה הקרב) שכתב וז"ל: ובאופן אחר י"ל דמשה לא הי' יכול להיות כהן גדול על שהרג את המצרי וכהן שהרג נפש אפי" בשוגג לא ישא כפיו, כמבואר בשו"ע או"ח (סי' קכ"ח סעי' ל"ה), ואפי" עשה תשובה לא מהני וכו', עכ"ל. ונהניתי מאוד.

*

ושוב מצאתי במדרש רבה (פר' כי תשא פרשה מ' סימן ב') דאיתא בהאי לישנא: ד"א קראתי בשם בצלאל אין כתיב כאן אלא ראה קראתי, אתה מוצא כשעלה משה למרום הראה לו הקדוש ברוך הוא כל כלי המשכן ואמר לו כך וכך עשה, ועשית מנורת ועשית שלחן ועשית מזבח, כך כל מעשה המשכן, בא משה לירד סבור שהוא עושה אותו קרא לו הקדוש ברוך הוא א"ל משה מלך עשיתך אין דרך המלך לעשות דבר אלא גוזר ואחרים עושים, אף אתה אין לך רשות לעשות דבר אלא אמור להם והם עושין, ולא אמר לו למי יאמר אמר משה למי אומר אמר לו אני מראה לך, ומה עשה הקדוש ברוך הוא הביא לו ספרו של אדם הראשון והראה לו כל הדורות שהן עתידין לעמוד מבראשית עד תחיית המתים, דור ודור ומלכיו, דור ודור ומנהיגיו, דור ודור ונביאיו, אמר לו כל אחד ואחד התקנתיו מאותה שעה, וכן בצלאל מאותה שעה התקנתיו, הוי ראה קראתי בשם בצלאל, עכ"ל.⁴

³ ועיין עוד מה שהאריך בזה הגאון החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת מ' אות ה').

⁴ ועיין בשו"ת דובב מישרים (ח"ג סימן מ"ז) שכתב וז"ל: וכבוד חתני הרב הגאון מו"ה ברוך שמעון שניאורסון שליט"א העירני מהמדרש רבה פ' כי תשא [שמות מ', ב'] ועשית מזבח וכו', בא משה לירד סבר שהוא עושה אותו, קרא לו הקדוש ברוך הוא וא"ל משה מלך עשיתך אין דרך המלך לעשות דבר, אלא גוזר ואחרים עושים ע"כ. ובעץ יוסף שם מקשה מהא דהלוחות שמשה גופיה פסלן, ומה שתירץ שם שהוצרך לעשות בעצמו שהוא שברן לתקן את אשר עות, צ"ע דהא בש"ס שבת פ"ז [ע"א] מבואר דיישר לו כח ע"ז ששבר. אבל יפה תירץ חתני הרב הנ"ל לפי מה דמבואר במד"ר ויק"ר פ' ל"ב [אות ב'] דמחצב של סנפירינן ברא לו הקדוש ברוך הוא בתוך אהלו ומהם העשיר, הה"ד פסל לך הפסולת שלך עיין שם, וא"כ שפיר ניחא דבתוך אהלו מותר לעשות מלאכה שלא בפני רבים עכ"ד, וסייעתא לדברינו הנ"ל, עכ"ל.

דברי חיזוק מהמשפיע המפורסם הרה"ח רבי אלימלך בידערמאן שליט"א

היות די ווערטער זענען שטארקע דברי התחזקות פאר אחינו בני ישראל,
האבן מיר געפילט א חוב אריינצושטעלן די טייערע ווערטער לזכות את בני ישראל,
ותשובח"ח להמערכת 'פרשה קוואל' און 'באר אמונה' פארן געבן רשות אריינצושטעלן.

שמן זית זך כתית – הכתית מביא את השמן והאור

בפרשתן (כו ט), 'ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך'. איתא מהגה"ק הי'חתי סופר' זי"ע (בן בתו של החתם סופר) לפרש ע"ד המוסר, דרבו המתקשים ומתנסים במסכת יסורים, קושי והסתרה, כל חד וחד בדיליה, ובמר ליבם שואלים 'מה נשתנה', מדוע באתה אלי הרעה הגדולה הזאת, אמנם באמת, כל אותם ייסורים לא נועדו אלא לזכך את האדם בעולם הזה בכדי שיקבל כל שכרו בעולם הבא, והקב"ה מצפין ומצרף להם את הטוב הראוי להם בעוה"ז, עבור הקרן שיהיה קיים להם לעוה"ב.

וראיה לדבר, ממשה רבינו ע"ה אדון כל הנביאים, כי מי לנו גדול ממנו, ועם כל זאת היה מעונה ומדוכא ביסורים שונים כל ימיו, דמיום היוולדו עד בואו אל פרעה (לאחר שמונים שנה) נתנסה ביסורים שונים ומשונים, לא עברו ג' חדשים מלידתו וכבר הושלך היאורה, משם נלקח אחר כבוד (ל"ע) להתגדל על ברכי פרעה הרשע, ומשם הוצרך לברוח ולעזוב את בית אביו ואחיו בני ישראל למדין, וגם שם לא ישב בכבודו של עולם, כמו שנאמר 'כי גר הייתי בארץ נכריה', וגם כשכבר נתמנה להיות מנהיגן של ישראל אמר 'עוד מעט וסקלוני' (לעיל יז, ד), וכן 'מחני נא מספרך' (להלן לב לב, ונתקיים בו שאכן לא נזכר שמו בפרשתן) וכדומה תלאות רבות, אבל כל זה לא היה אלא לטובתו, כי מכל אלו נבנה להיות 'משה רבינו' אב לנביאים, וזכה מה שלא זכה ילוד אשה מעולם, להיות כמה פעמים מ' יום בשמים ולקבל התורה מפי הגבורה. וזה מוסר השכל לשאר בני אדם שלא יבעטו ביסורים, וידעו כי זה הוא צורך השלימות, לטוב להם בעתיד.

וזהו המכוון בפסוק – 'ואתה תצוה', קאי על תולדותיך ומאורעות חייך, הלא המה יורו ויצוו, וילמדו לבני ישראל, ויקחו אליך' שיקחו ממך מוסר, מי יקח את המוסר – 'שמן זית', אלו בני ישראל שנמשלו לזית, כדאיתא במדרש (שמו"ד לו א) ובא לומר שכשם שאין שמן זית יוצא אלא על ידי כתישה כך האדם עי"ז שהוא מדוכא ביסורין נעשה זך קדוש וטהור, כתית כשכותשין אותו עוד יותר היינו למאור, שבכדי שיתעלה ויגדל עוד להיות מאור לעולם צריך עוד כתית הדק היטב, ואז זוכה להיות ממזכי הרבים 'להעלות גר תמיד' לזכות רבים לדורי דורות (הובא ע"י המענה שמחה זי"ע בקונטרס 'שלוש אסתר' עמוד התורה).

כתית למאור – די 'צושטויסענע מצב' וועט דיך נאך ברענגען לעכטיגקייט

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, כתית למאור להעלות נר תמיד (כו, ב). זאגט דער גאון בעל 'חתן סופר' זצ"ל, א הערליכע טייטש: ליידער פלאגן זיך אסאך מענטשן מיט יסורים און פארשידענע שוועריגקייטן, יעדער איינער אויף זיין אופן, און מיט ביטערניש פרעגן זיי, 'מה נשתנה', פארוואס איז אויף מיר געקומען די דאזיגע שוועריגקייט?

באמת, איז אבער דער תכלית פון די יסורים נאר כדי אויסצולייטערן דעם מענטש אויף דער וועלט, כדי ער זאל באקומען זיין שכר בשלימות אויף יענער וועלט. דער אויבערשטער באהאלט פאר זיי דאס גוטס וואס זיי וואלטן געדארפט באקומען אויף דער וועלט, פאר דעם קרן וואס זאל זיין פאר זיי אויף יענער וועלט.

א ראייה דערצו, איז פון משה רבינו ע"ה, דער 'אדון כל הנביאים', דער גרעסטער נביא ביי אידן אין אלע צייטן, און מיט דעם אלעם האט ער געליטן יסורים אלע יארן. זינט דעם טאג ווען משה איז געבוירן געווארן, ביז נאך אכציג יאר ווען ער איז געקומען צו פרעה, איז ער געפרוואווט געווארן מיט פארשידענע יסורים. קוים דריי חדשים נאך זיין געבורט, איז ער אריינגעווארפן געווארן אין טייך, און פון דארט האט מען איהם גענומען ערצויגן צו ווערן אויף די שוים פון פרעה הרשע. דערנאך האט משה געדארפט אנטלויפן קיין מדין, און אויך דארט איז ער נישט געזעסן בכבודו של עולם, ווי דער פסוק זאגט, 'כי אמר גר הייתי בארץ נכריה', און אויך ווען משה איז שוין געקרוינט געווארן אלס דער מנהיג פון די אידן, האט ער געזאגט (שמות יז, ד) 'עור מעט וסקלוני', און 'מחני נא מספרך' (להלן לב, לב), און ס'איז מקוים געווארן ביי איהם, ווייל זיין נאמען ווערט טאקע נישט דערמאנט אין דער היינטיגער סדרה, און נאך אסאך שוועריגקייטן.

פאקטיש איז אבער דאס אלעס געווען פאר זיין טובה, ווייל פון דעם אלעם איז ער אויפגעבויט געווארן צו ווערן משה רבינו דער 'אב לנביאים', און ער האט זוכה געווען צו זאכן וואס א ילוד אשה האט קיינמאל נישט זוכה געווען דערצו, צו זיין עטליכע מאל פערציג טעג אין הימל, און באקומען די תורה פון דעם אויבערשטען אליין.

דאס איז א מוסר השכל, ח"ו מיזאל נישט קיינמאל שפירן קיין יסורים, אבער מיזארף וויסן אז אלעס איז פאר דעם צורך פון שלימות פונעם מענטש, ס'זאל איהם גוט זיין אין דער צוקונפט.

דאס איז די כוונה פון פסוק, 'ואתה תצוה', אלע דייע לעבנס-פאסירונגען קענען דינען אלס א לימוד און אלס א ציווי פאר אידישע קינדער. 'ויקחו אליך' – פון דיר זאלן זיי זיך גאר אפלאערנען א מוסר השכל. 'שמן זית' – די אידן וואס זענען אזוי ווי איילבירטן, אזוי ווי דער מדרש (שמות פל"ו, א) זאגט, אז פונקט אזוי ווי שמן זית קומט ארויס נאר נאך דעם ווי מ'טוט עס צעשטויסן, אזוי איז דער מענטש, ווען ער איז מדוכא ביסורים ל"ע, ווערט ער 'לויטער', הייליג און ריין. 'כתית' – ווען מ'טוט איהם נאך מער צושטויסן. 'למאור' – וועט ער שיינען, און פאר דעם צוועק דארף ער ווערן צעשטויסן, און דאן איז ער זוכה, 'להעלות נר תמיד' – צו זיין א מזכה את הרבים לדורי דורות!

מצות צדקה מאיר במצח כל השבוע

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו (ויקרא כה, לה)

כתבו המקובלים (הובא בילקוט ראובני) צדקה היה נותן מורי [האר"י] ז"ל בשמחה גדולה ובטוב לב ובידו פשוטה, ולפעמים לא היה מסתכל אם נשאר בידו או לאו.

אמר מורי זלה"ה, כי כל המצות שאדם עושה נרשמים ומאירים לו במצחו, וכי כל המצות יש להם אות, והלא כ"ב אותיות הם? אלא כשאדם עושה מצוה מאיר במצחו אות של אותו מצוה השניה, ואות של מצוה ראשונה נסתלק ונבלע בפנים – אבל מצוה של צדקה אינו מסתלק מהר כשאר כל המצות, אלא מאיר במצחו כל אותו השבוע, בסוד 'וצדקתו עומדת לעד' (תהלים קיא, ג).

בעזהשי"ת

בן אדם!

למה תדאג על הדמים,
ולא תדאג על הימים,
כי הדמים אינם עוזרים,
והימים אינם חוזרים.

רדוף!

אחר התורה והמצות,
אשר הם לעד קימים.

בן אדם אל תדאג!

לשעבר כי הוא אין,
ולעתיד כי הוא עדיין!
קוה אל ה' כי הוא הממציא לך יש מאין,
ותשועת ה' כהרף עין!
לשנה הבאה בירושלים!

*

הודפס לזכות כלל ישראל, ולעורר את לבינו לאבינו שבשמים
ולקבוע עתים לתורה, עבודה, וגמילות חסדים